

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DENİZ BİLİMLERİ VE
COĞRAFYA ENSTİTÜSÜ

GEOEKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GEBZE'NİN SOSYO-EKONOMİK
EVİRİMİ (1935 - 1988)

GAYE ERTİN

219

DANIŞMAN: PROF. DR. NECDET TUNÇDİLEK

İSTANBUL-1988

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DENİZ BİLİMLERİ VE
COĞRAFYA ENSTİTÜSÜ

GEOEKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GEBZE'NİN SOSYO-EKONOMİK
EVİRİMİ (1935 - 1988)

GAYE ERTİN

219

DANIŞMAN: PROF. DR. NECDET TUNÇDİLEK

İSTANBUL-1988

GEBZE 'NİN SOSYO - EKONOMİK
EV R İ M İ (1 9 3 5 , 1 9 8 8)

I-Önsöz

2-Gebze'nin sosyo-ekonomik evrimi konulu tez çalışmasının
amacı ve seçilmesinin nedenleri

3-Giriş

4-Nüfus

5-Ekonomik Faaliyetler

6-Yerleşme

7-Ulaşım

8-Gebze'nin KentseI Problemleri

9-Gebze'nin KentseI Problemlerinin Çözümüne Yönelik
Öneriler

IO-Sonuç

Ö N S Ö Z

" Gebze'nin Sosyo-Ekonomik Evrimi (1935- 1988)" konulu çalışmada Gebze'nin 53 yıllık devre içersinde geçirdiği değişimler ve bu değişimleri hazırlayan faktörler tek tek ve karşılıklı ilişkileri ile birlikte incelenmiştir. Ancak bu inceleme geokolojik bir perspektif içersinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma, hızlı kentleşmenin temelinde yatan nedenler ve beraberinde getirdiği sorunları açıklamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu tezin hazırlanması sırasında değerli yardımlarından dolayı danışman hocam sayın Prof. Dr. Necdet TUNÇDİLEK' e, haritaların hazırlanması sırasında yardımlarından dolayı sayın Doç. Dr. Selami GÖZENÇ' e ve beni yetiştiren tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

GAYE ERTİN

219

" GEBZE'NİN SOSYO- EKONOMİK EVRİMİ" KONULU TEZ
ÇALIŞMASININ AMACI VE SEÇİLMESİNİN
NEDENLERİ ::

Türkiye dünyanın en hızlı kentleşen ülkelerinden birisidir. Son 30 yıl içinde kentleşme oranı % 18.4'ten % 50'ye çıkmıştır. Bugün Türkiye nüfusunun % 50'ye yakın bir kısmı kentlerde yaşıyor. 2000 yılına yaklaşıldığında nüfusun %75'i kentlerde yaşayacaktır. Tüm Türkiye'de yaşanan kentleşme olgusu Marmara Bölgesinde, İstanbul metropolitanında içine aldığından çok daha hızlı yaşanmaktadır. Hızlı kentleşmenin temelinde yatan nedenler ve beraberinde getirdiği sorunlar her yerleşim birimi için farklı şekillerde ortaya çıkmakta ise de temelde yatan nedenler aşağı yukarı birbirine benzer görünümündedir. Bu bakımdan Gebze kentleşme olgusunun en hızlı yaşandığı yerleşme birimlerine tipik bir örnek oluşturmaktadır. 1960 yılına kadar bir kasaba görünümünde iken 1960 yılından sonra hızlı gelişimin "etki alanı" içine girmiş ve 1970 yılından sonra gelişme hızla artan ivme şeklinde devam ederek günümüze kadar gelmiştir.

"Gebze'nin sosyo ekonomik evrimi" olarak ele alınan bu tez konusu içersinde Gebze'nin 1935-1988 yılları arasında gösterdiği değişim üzerinde durulmuştur. 53 yıllık bu devre içersinde ise birbirinden farklı kabaca iki dönem ortaya çıkmıştır. İlk devre 1935-1965 ikinci devre ise 1965'ten günümüze kadar olan yılları kapsamaktadır. Kuşkusuz bu iki devre çeşitli faktörlerin ortak çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak incelemede kolaylık sağlama açısından, geoekolojinin ana konusu da "insan ve insanın meydana getirdiği eserler" olduğundan ilk faktör insan unsuru daha geniş anlamda nüfus üzerinde toplanmıştır. Gerçekten de nüfus yapısındaki hareketlilik diğer faktörler üzerine yansyarak bir dizi değişim meydana getirmiştir. Bu sebeple ekolojik zincirin ilk halkası olarak nüfus ele alınmıştır. ve sırayla ekonomik faktörler, yerleşme

ulaşım konuları üzerinde durulmuştur. Ancak bu incelemede faktörler tek tek ele alınırken birbirleri ile olan ilişkileri üzerinde de durulmuştur. Ayrıca hızlı gelişimin doğal getirisi olan bazı kent- sel problemler ve bunların çözümine yönelik önerilere de bir öl- çüde yer verilmiştir.

G İ R İ Ő

Belli bir yerleşim biriminin zaman içinde geçirdiği aşamaları , tarihi gelişimleri ve sosyo-ekonomik değişimleri (ki bunlara kısaca evrimi denebilir.) araştırmak için belli birtakım faktörlerin değişik etkilerinden söz etmek yerinde olur. Bu açıdan yerleşmeleri ya şayan birer canlı varlık yani "organizma" olarak düşünmek ve incelemek evrimsel bir görüş açısından ele almayı kolaylaştırdığı gibi geokolojinin bize sunduğu belli perspektifler içersine oturtmak olanagında sağlayacaktır. Bir olayı geokolojik perspektif içersine oturtmak ise herşeyden önce belli geokolojik prensipleri bilmekle ve bunları uygulamakla mümkün olacaktır. Şu halde öncelikle geokolojinin hangi bilimsel görüşler üzerine oturduğunun ve araştırma konusunun ne olduğunun net bir biçimde ortaya konması gerekir.

Bilindiği gibi geokoloji coğrafya ve ekoloji gibi iki temel bilim dalının karşılıklı ilişkisinden doğan yeni bir sentezdir. Araştırma konusunda doğanın kendi yarattığı prensipler doğrultusunda " insan ve insanın meydana getirdiği eserleri " incelemektir. Geokolojideki temel kural doğadaki tüm canlı ve cansız varlıkların daima birbirleri ile karşılıklı etki ve ilişki içersinde olduğu , bu karşılıklı etkileşim sonucunda da biosferde belli bir denge unsurunun ortaya çıkmasıdır. Bu etkileşimin denge içersinde gelişmesi sonucu ortaya çıkan olgular ekolojik düzen içersinde daima daha iyi ve mükemmel giden bir amacın doğrultusunda gelişmesini sürdürür ve bu amaç doğrultusundadır ki! dünya yüzeyinde zaman süresi boyunca olgular üzerinde birbirine zincirlenmiş ekosistemler dizisi yer alabilmiştir. Zaten doğanın içinde varolan ve geokolojinin ortaya koyduğu bu prensipler insanın sosyo-biyolojik yapısının göstergesi olan (belirli bir düzeye ulaşabilmiş insan topluluklarının vazgeçemeyecekleri bir gereksinme) ve tıpkı bir canlı gibi doğan, büyüyen, gelişen, değişen yerleşmeler içinde geçerli olabilmiştir. Çünkü yerleşmelerde tıpkı canlılar gibi birtakım

faktörlerin karşılıklı etkisi sonucu ortaya çıkmışlardır. Bu karşılıklı etkileşimin ilk aşaması insanın doğa ile olan ilişkisidir. Barınma ve yiyecek bulma güdüsünün gelişmesi insanı toprağa bağlı sedanter bir yerleşim düzeni içersine sokmuştur. Başta tarım ekonomisi ile başlayan ticaret, sanayi ve ulaşım doğru giden gelişmeyi beraberinde getirmiş ve bu faktörler birbirine geçmiş halkalar şeklinde bir dizi zincir oluşturmuşlar, bu sayede yerleşmeler gittikçe gelişmiş ve günümüzün büyük şehirlerine kadar gelebilmişlerdir. Görüldüğü gibi faktörlerin karşılıklı etkileşimi birbirine geçmiş zincirler halinde uzayıp gitmesi ve daima daha mükemmel doğru giden bir sistem oluşturması yerleşmelerinde tıpkı doğadaki ekosistemler dizisi gibi geliştiğini ortaya koyar ve niçin evrimsel bir görüş ve geokolojik bir perspektif içersinde düşünmemiz gerektiğini vurgular.

Bu bilgilerin ışığı altında evrim yerleşme açısından değerlendirilirse " belirli koşullar içinde ortaya çıkacak yeni faktörlere ve onların yarattıkları koşullara uyma becerisidir" (x)

Bu görüşe bağlı olarak Gebze'yi örnek olması açısından ele alırsak: Gebze'nin yerinde mevcut en eski şehrin ismi Libissa'dır. Libissa Doğu Roma İmparatorluğu döneminde kurulmuş ve bir kale inşa edilerek Asya'ya karşı müdafa hattı olarak kullanılmıştır: daha sonraları Osmanlıların eline geçerek eski sit alanı, İstanbul yönüne doğru hafifçe kaymış camii, medrese, kervansaray yapılarak bu merkez etrafında mahalleler gelişmiş ve bugünkü Gebze'nin sit alanı böylece oluşmuştur. Tarihi dönemler içersinde meydana gelen çeşitli olaylar ve değişen faktörlerin etkisi altında burası yerleşim yeri olma özelliğini korumuştur. Bu özelliğini korumasında çeşitli faktörler etken olmuştur. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir:

(x) : N. Tunçdilek-Türkiye'de yerleşmenin evrimi-Syf:5

1) Gebze'nin etrafındaki araziye oranla yüksek oluğu ilk kurulduğu dönemlerde savunma açısından üstünlük sağlamıştır.

2) Topraklarının verimliliği buranın yerleşim yeri olarak önem kazanmasında etkili olmuş ve kırsal ekonomisinin gelişmesini sağlamıştır.

3) Bugünde olduğu gibi eskiden beri İstanbul'dan Anadolu'ya ve Uzakdoğu'ya uzanan bir karayolu üzerindedir.

4) İstanbul ve Kocaeli gibi iki önemli sanayi kentinin arasında oluğu buranın gerek nüfuslanması ve gerekse sanayileşmesi açısından önemli bir rol oynamıştır.

Bu faktörler üzerinde toplanan unsurlar hiçbir dönemde rollerini kaybetmedikleri için Gebze yeni koşullar altında evrimleşmiş ve günümüze kadar gelebilmiştir. Bütün bunların bu yerleşim merkezinin fonksiyonel yapı açısından o günlerin koşullarına uyuma becerisi gösterdiğini kanıtlar.

N Ü F U S

Hareket noktası veya zincirin ilk halkası olarak nüfusu ele alırsak nüfusun yıllara göre gösterdiği değişimin diğer faktörler üzerine etki ederek başlangıçta kasaba görünümünde olan Gebze'nin bugün nasıl bir kentleşme prosesi içersine girdiğini açıklamak kâ- nımca daha kolay olacaktır. Çünkü nüfus artışı ile birlikte ikamet sahasının gittikçe genişlediği, aynı biçimde bazı sanayi tesisleri- nin 1965-1970 yıllarında bu bölgeye taşınması bir tesadüften çok bir etkinin sonucudur. Gebze ilçesinin demografik özelliklerine geç- meden önce populasyon ekolojisine ait bazı kavramların üzerinde durmak yerinde olur. Bilindiği gibi populasyon dengesi sayı, (popu- lasyon büyüklüğü), yoğunluk, üreme (doğum oranı), doğurganlık oranı (her 100 dişi bireyden meydana gelen doğum yapma yeteneğindeki yavrula- rın sayısı), sosyal yoğunluk (beslenme, barınma, mekana yerleşim v.b.) net göç oranı gibi özelliklerle karakterize edilir. Bu sayılan ka- rekteristiklerin tümü her canlı grubu için geçerlidir. Buna göre:

POPULASYON GELİŞİMİ-Biyolojik potansiyel-çevre direnci şeklinde ifade edilir.

"Biyolojik potansiyel" her canlının kendi neslini sürdürmek için sahip olduğu yetenektir. Başka bir anlatımla en yüksek doğum ve en düşük ölüm oranı arasındaki farktır. Biyolojik potansiyel üze- rine organizmanın içinde yaşadığı ortamın biyotik ve abiyotik ko- şulları olumsuz yönde etki ederek çevre direncini yaratır. Böylece aynı zamanda sibernetik bir sistem olan ekosistemlerde populasyon- daki biyolojik artış oranı düşükse (ölüm hızı azalır, doğum hızı a- artar) çevresel tepki azalır veya populasyondaki biyolojik artış oranı ortamın taşıma gücünü aşarsa çevresel tepki artar (doğum hızı azalır, ölüm hızı artar) ve her iki durumdada populasyon denge nok- tasında kalır. Başlangıçta insan populasyonları içinde geçerli olan bu sistem insanlık tarihinin büyük bir gelişim aşaması gösterme-

si ile bütünüyle kırılmıştır. Bugün insan popülasyonları tamamen çevrenin olumsuz etkilerinden uzaktır ve çoğu yerleşim bölgesi ortamın taşıma gücünden çok daha fazla sayıda nüfusu barındırmaktadır. Bu nedenle insan popülasyonlarının gelişiminde çevresel etkiden çok daha başka faktörlerin etkisi vardır. Popülasyonların gelişiminin aşağıdaki biçimde olması ve formüle edilmesi daha uygundur.

POPULASYON GELİŞİMİ = (Doğum oranı) - (Ölüm oranı) + net göç oranı

Bu formüldede görüldüğü gibi doğal artışa (normal doğum ve ölüm arasındaki denge) göç oranının katılması ile popülasyon daha hızlı ve sürekli bir artış içersine girmek zorunda kalmıştır.

Konuya bu açıdan yaklaşarak Gebze nüfusunun yıllara göre değişimini gösteren tabloya bakmak yararlı olacaktır.

YILLAR	H Ü F U S
I935	3093
I940	3417
I945	4238
I950	5066
I955	5812
I960	8018
I965	9269
I970	I8773
I975	33110
I980	58318
I985	92592

Yukarıdaki tablodanda anlaşılacağı üzere 1965-1970 yıllarından başlayarak nüfusun her beş yılda bir "katlandığı" görülür. Bu bakımdan Gebze'nin demografik yapısını iki döneme ayırarak incelemek, değişimi aşama aşama göstermesi açısından yararlıdır. Başlangıç noktası olarak 1965-1970 yılları alınır ise bu devreden önceki dönem "istikrarlı artış dönemi" başlangıç noktası ve sonraki dönem ise "hızlı artış dönemi" olarak adlandırılabilir.

Birinci devre olarak aldığımız "istikrarlı artış dönemi"nde doğumun nüfus artışı üzerindeki etkisinin fazla olduğu ortaya çıkar. Bu koşullar altında doğal artış düzeyinin normal boyutlar içinde kaldığı görülür. "istikrarlı artış dönemi" içerisindeki nüfus artış oranı ve miktarları aşağıdaki gibidir.

Yıllar	Artış oranı %	Artış miktarı
1935-1940	10.4	324
1940-1945	24	821
1945-1950	19	828
1950-1955	14.7	746
1955-1960	37.9	2206
1960-1965	15.6	1251

Tablodada görüldüğü gibi artış hızı ve miktarı istikrarlı bir artış temposu içersindedir. 1935-1965 yılları arasındaki dönemde artışın normal boyutlar dışına çıktığı iki devre vardır. Bunlardan

birisi 1940-1945 arasındaki %24'lük artış hızı diğeri de 1955-1960 yılları arasındaki % 37.9'luk artış hızıdır. Artış oranlarının bu iki dönem içersindeki sıçramasının nedeni iki büyük göç olayına tekabül etmesinden kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki 1935 Aralık ayında Romanya'dan gelen Tatarlardır. Ancak buraya gelen göçmenler hükümet tarafından yerleştirildiğinden büyük bir sorun yaratmamışlardır. Bugün hala Gebze'de Kızılay, Abdi İpekçi, ve Fevzi Çakmak caddeleri olarak bilinen sahada bulunmaktadır. Bu sahada bulunan evler kafi gelmediğinden hükümet bir odası kagir diğeri toprak olan iki odalı bir katlı evler yaptırmıştır. Bunlar muntazam diziler halinde 105 hanelikti. Buna benzer bir göç olayı da 1951 yılında yaşanmıştır. Bu kez gelenler Bulgaristandaki Bulgar göçmenleridir ve tıpkı Romanyalı göçmenler gibi hükümet tarafından yerleştirilmişlerdir. Bugün hala Doğan caddesinin sağ ve sol tarafında ikamet etmektedirler. Tabii burada artışı yalnızca göçmenlere bağlamak haksızlık olur. Bu dönem içersinde normal yolla olan artış bu yüzdeye eklenmiştir. Gebze'ye iki büyük göç olmasına rağmen nüfus artış hızının hiçbir yıl %37.9'un üzerine çıkmamasında yerli halkın çalışmak amacıyla İstanbul ve Kocaeli'ne göç etmesinde payı vardır. Göç eden yerli halkın bir kısmı topraklarını satarak kasabayı terk ederken diğerleride toprakları olmadığından Gebze'den ayrılırlar. Böylece nüfusun gelişmesi:

POPULASYON GELİŞİMİ = (Doğum oranı) - (ölüm oranı) + net göç oranı şeklinde formüle edilebilir.

Bu formüldede görüldüğü gibi göç yolu ile gelenlerin gidenlerden biraz daha fazla olması ve doğum oranının da bu sayıya eklenmesiyle artış hızı büyük boyutlara varmamış, nüfusta bir gelişme olmasına rağmen artış yine de dengelidir. Çünkü asıl faktör doğum yoluyla artış üzerinde toplanmıştır.

Bu dönem içerisinde çalışan nüfusa göz atacak olursak,bağı bahçesi olanlar yazın ve baharda burada çalışırlar ve ürünlerini satarak geçinirlerdi.Toprağı olmayanlardan erkeklerin çalışmak üzere Çayırova şeker fabrikasına veya Kartal'a gittikleri kadın ve çocukların ise yazın başkalarının tarlalarında çalıştıkları görülürdü. Halkın diğer kısmı ise memur olarak çeşitli dairelerde ve esnafın yanında veya kendilerine ait küçük işletmelerde çalışırdı.

1965-1970 ve daha sonraki yıllardaki nüfus artış miktarı ve oranlarına bakmak bu devreye niçin " hızlı artış dönemi " dendiğini açıklamak bakımından yararlı olacaktır.

Yıllar	Artış oranı%	Artış miktarı
1965-1970	102.5	9504
1970-1975	76.3	14337
1975-1980	76.1	25208
1980-1985	58.7	34274

Bu dönem içerisindeki nüfus artış hızı incelendiğinde artışın çok yüksek olduğu görülür. Özellikle 1965-1970 yıllarında artış % 102.5 gibi büyük bir miktardır.Buda doğal artış düzeyinin çok üstünde bir artış olduğunu ve gerçek artışın "göç " ten kaynaklandığını ortaya koyar.Bu bakımdan nüfus gelişimi:

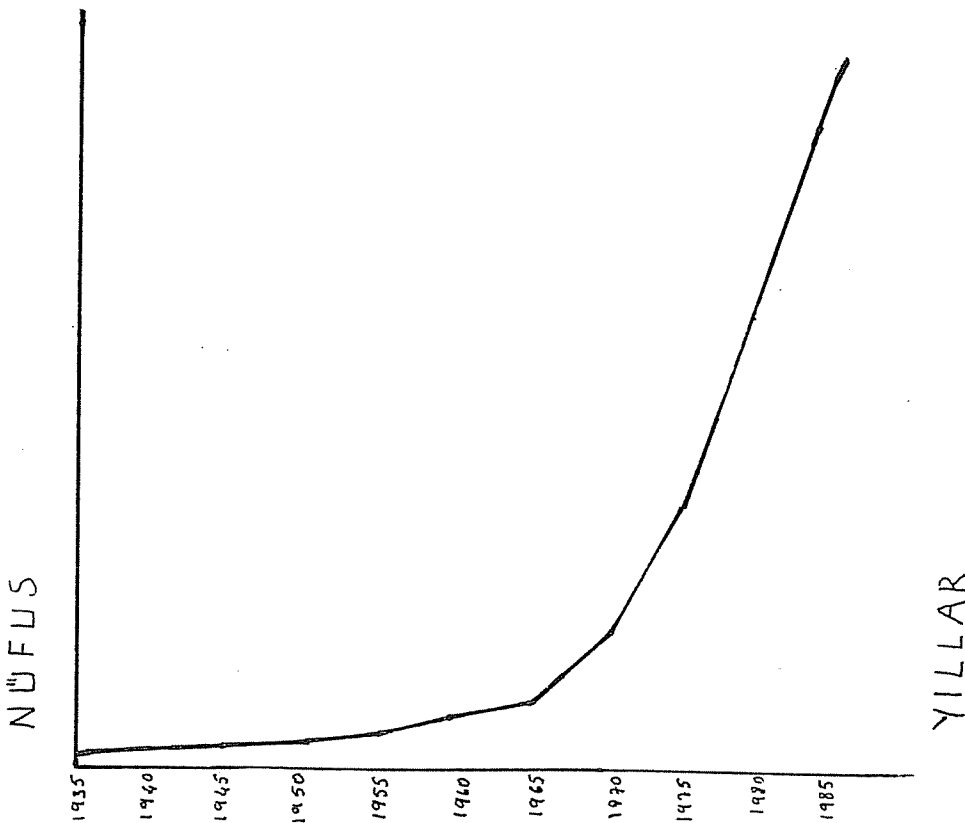
$$\text{NÜFUS GELİŞİMİ} = (\text{Doğum Oranı}) - (\text{Ölüm Oranı}) + \text{Göç Oranı}$$
 şeklinde ifade edilebilir. Bu yıllar içerisinde Gebze'den başka yerlere gidenler olmuşsada göçle gelenlerin sayısının çok fazla olması göç oranının artı değerli olarak gösterilmesinin sebebidir.For-

mülü dahada pekiştirmek için 15 yıl gibi kısa bir süre içinde Gebze nüfus artışının niteliksel dağılımına bir göz atmak yararlı olacaktır.

Yıl	Göç	Doğal	Toplam
1960	1013	4022	5035
1965	865	2367	3232
1970	10679	2628	13307
1975	19138	3927	23065

Tablodada görüldüğü gibi özellikle 1970 yılı ve sonrasında göç yoluyla artış hızı doğal yolla olan artıştan beş misli daha fazladır.

Bu bakımdan Gebze'nin nüfus artış grafiği yapılacak olursa aşağıdaki grafik ortaya çıkar.

Bu grafikte görülen şekil tipik "J Eğrisi" dir. Buna frenlenmemiş gelişimde denir, ki ilerki yıllarda ciddi nüfus problemleri ile karşılaşılacağına ortaya koyar.

Gebze ve çevresinin 1965'lerden başlayarak çeşitli teşvik olanaklarından yararlanması, İstanbul ve İzmit'e olankonumu sonuçta yoğun bir işgücü akımının ve ona paralel olarak sanayinin gelişmesi yeni bir çehre kazanmasını hazırlayan faktörler olmuştur. Gebze'ye göç yoluyla gelenlerin niçin burayı tercih ettiklerine geçmeden önce göç olayını hazırlayan faktörler üzerinde durmak gerekir.

Kırlardan kentlere doğru meydana gelen köklü yoğun ve geniş çaplı göç hareketini kuşkusuz çeşitli faktörler hazırlamıştır. Fakat asıl bu hazırlanışta kentsel faktörlerden evvel kırsal faktörler ön sırada yer almışlardır. Şöyle ki: kırlarda yüzyıllardır süregelmekte olan ihmaller ve plansızlıklar yüzünden kır sahaları gereğince değerlendirilememiştir. Buna ek olarak kırlar üzerinde özellikle 19. yüzyılda başlayan geniş çaplı yerleşme olayları gelişigüzel cereyan ettiği için kır nüfusu kendi haline terkedilmiş olduğundan yerleşme ve gelişimin kır yerleşme ünitelerinde gerçek anlamda tam yerleşik düzen şeklinde olduğunu söyleyemeyiz. Böylece her bir kır ünitesi ne kadar kişisel gayretlerin eseri olmuşsa herhangi bir yerleşme ünitesinin ortadan kalkması, yer değiştirme veya dağılması o derece kolay bir biçimde cereyan etmiştir.

Bilindiği gibi Türkiye kırları 25 yıldır gittikçe hızlanan bir tempo ile nüfus kaybetmektedir. Ancak kır nüfusu dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi kırsal büyük bunalıma düştüğü yıllarda gelişenkütlesel göçlere benzememekte veya o grup içinde yer almamaktadır. Türkiye 'de kırdaki geçim koşullarının kötü olduğu zamanlarla iyi bir ürünün elde edildiği ve çiftçinin yüzünün güldüğü yıllar arasında göç edenlerin küteselliği açısından büyük bir fark

saptanmamaktadır. Buna göre Türkiye'deki göç olayını hazırlayan faktörler daha başlangıçta ikiye ayrılmaktadır. İlki kişisel olarak kır insanının kente gitme ve kentli olma arzusu ikincisi ise kır olanaklarının bu insanları adeta kente gitmeye zorlaması veya zorlamakta olmasıdır.

Kır insanının psikolojik dünyasına girildiğinde hemen pek çoğunda kentli olma arzusunun gönüllerinde yattığı hissedilmektedir. Bu hissın altında kır insanında kırların adeta modası geçmiş bir yaşam yeri olduğu izlenimi yer almaktadır. Tarım ürünlerinin son yıllarda kır insanına iyi bir gelir sağlamasına rağmen kentlere göçün ağırlaşmamış olmasında bu faktörlerin etkisi açıkça hissedilmektedir. Herşeyden önce kentin insana sağladığı olanaklar çok fazlaydı. Sosyal hizmetler ve ilişkiler sağlanangüvence ve rahat yaşam koşulları çekici özelliklerdi. Fakat göçü hazırlayan asıl önemli nokta "kırsal yapıdan kaynaklanan" sorunlardır. Kırın itici olmasında etkili olan faktörler kabaca dört başlıkta toplanabilir. Bunlar sosyal, fiziki, ekonomik ve toprak mülkiyetine ait faktörlerdir. Sosyal faktörler içersinde yoksulluk, eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinin yetersiz oluşu, fizik faktörler içindedeki düzensiz sıcaklık ve yağış rejimi dağlık ve dik arazi yapısı, heyelan v.b gibi faktörler sayılabilir. Yukarıdaki faktörler dışında ekonomik faktörün göç üzerindeki etkisi daha belirgindir. Türkiye tarımında göze çarpan husus doğa koşulları nedeniyle ürünün miktarı ve kalitesinin yıldan yıla büyük değişimler göstermesi olarak özetlenebilir. Kuşkusuz sadece bu problem kır yaşamı içinde güvenlik koşullarının mevcut olmadığını açıklamaya yeter. Böylece köylü yıl sonunda ne emde edebileceğini hesaplama olanağından yoksun kalır. sadece bu koşul kır insanının ekonomisinin tipini ve işletme tarzını da çizmiş olur. Bir yıl iyi bir ürün elde eden bir çiftçi

prodüktif bir ekonominin sınırları içinde yer alırken, öbür yıl yarısı prodüktif veya daha başka bir yıl kendi yiyeceğini hatta tohumluğunu elde edememekten dolayı kapalı bir ekonominin içine itilmiş olur. Türkiye kırlarının kalkınması meydana gelecek zararların kapatılması ve tarım gücünün devamı için kurulmuş olan Ziraat bankası bu hususta kurulduğu tarihten beri çeşitli şekillerde kıra yardımıda bulunmuş isede ancak bu yardımlar kıran bütününe içine alacak ve önleyecek biçimde gerçekleşmemiştir. Buna ek olarak tarım sigortasının getirilememesi ufak mülk sahiplerinin kırdan kopmasında önemli bir rol hatta başrolü oynamıştır. Kıra yaşamında aksayan diğer bir hususta tarım ürünlerinin değeri meselesi olmuştur. Az veya çok herkes ürettiği malının değerini evvelden bilememesi yıllık gelirin ne olacağını hesap edememesi daha başka bir problemi yaratmıştır. Bunun yanı sıra bu yılın ürün fiyatları ile gelecek yılın ürün fiyatları evvehce bilinemediği için, bu üretimin yıldan yıla dalgalanmasına yol açmıştır, Böylece kıra üniteleri gerçek bir organizasyondan mahrum kalmakla kendilerini yüzyıllardır etkileyen yalnızlık psikolojisinden kurtulamamıştır. Bu kıra insanını tanımadığı insanların kucağına bırakmış, kredi, borçlanma ürününü değerlendirememesi emeğinin karşılığını alamamak gibi yapıcı olmayan faktörlerden kıran büyük bir bölümü kurtaramamıştır.

XX. yüzyılın ilk yarısına kadar kıra ekonomisi ilkel bir üretim tarzına dayanıyordu: XX. yüzyılın ikinci yarısında bu karakter temelinden değişikliğe uğramıştır. Toprağın bakımı, sürülmesi ürünlerin biçilmesi ve harmanlanması için çeşitli araçlar ortaya çıkmış bunları temin etmek parasal bir sorun haline gelmiştir. Buna iyi tohum bulma, toprağı kimyasal gübrelerle kuvvetlendirme, su arkları yapma, su motorları alma, bunların bakım ve tamir masrafları yedek parça temini v.s tarımda çalışacak kişilere ücret ödemede

eklenirse tarım artık kendi gücünden doğan bir işkolu değil, her an para isteyen bir işkolu haline dönüşmüştür. Bu açıdan sermaye yokluğu kırın ikiye bölmüş sermayesi olanlar bu sahaya yatırım yapar ve iyi sonuçlar alırken sermayesi olmayanlar ilkel tarım metodları içinde tam güvensizlik koşulları altında kalmışlardır. Ayrıca tarımda makinalaşmayla birlikte toprağı olmayan ve başkasının yanında çalışanların işini makinaların (daha çok kişinin işini daha kısa sürede yapması) yapmaya başlaması ile bir işgücü fazlası ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Türkiye'de toprak mülkiyetinin çok parçalı oluşu kır nüfusunun artması ile birlikte geniş ailelere yetmez duruma gelmiştir. Bu olay aileden çoğu kişinin kente gitmesine ne yol açmıştır.

Tüm bu yukarıda sayılı olan faktörler Gebze'ye gelenler içinde geçerli olmuştur. Nitekim Gebze'ye göç yoluyla gelenlerin daha önce hangi sektörde çalıştıklarını gösteren tabloya bakacak olursak:

Sektörler	%
Tarım	46.2
Madencilik	1.1
İmalat	8.5
İnşaat	1.7
Ticaret	0.9
Serbest	12.0
Kamu	3.6
Ulaşım	1.7

şeklinde bir dağılımın olduğu görülür. Konuyu daha iyi açıklamak için Gebze'ye göç edenlerin geldikleri bölgelere göre dağılımına da göz atalım.

Bölgeler	%
Doğu Anadolu	34.8
Karadeniz	20.4
İç Anadolu	18.4
Güneydoğu Anadolu	7.9
Ege	6.8
Akdeniz	5.2
Marmara	2.5

Bu iki tablonun arasındaki ilişkiden anlaşılacağı üzere göç kırların itici karakterinden kaynaklanmıştır. Nitekim Gebze'ye Doğu Anadolu bölgesinden gelenler çoğunluktadır. Bu bölgemizin karakteri incelendiğinde kırsal yerleşmelerin kentlerden daha yaygın olduğu gözlenir. Ayrıca buradaki koşulların halkın istemlerine tam anlamıyla yanıt verememesi, arazi yapısı itibarıyla tarım ekonomisinin gelişmesine fazla elverişli olmaması yoğun işgücü kaybının hazırlayan faktörlerdir. Aynı biçimde Karadeniz Bölgesinin özellikle Doğu Karadeniz kesiminde toprak sorununun (Toprakların çok parçalı, küçük ve dağınık oluşu) yoğun biçimde yaşanması bu bölgemizin II. sırada yer almasının nedenidir. Ancak göç olayının yaşanmaya başladığı 1965-1970 yıllarında Karadeniz bölgesinden gelenler

çoğunlukta ydı. Bunu II. sırada Doğu Anadolu bölgesi izliyordu. 1970 yılından sonra Doğu Anadolu bölgesinden gelenlerin sayısı daha artmış ve karadenizlileri geçmiştir. III. sırada yer alan İç Anadolu bölgesinden özellikle Sivaslıların geldiği dikkati çeker.

Gebze'ye gelenlerin neden bu bölgeyi tercih ettiklerine gelince, bunda çeşitli faktörlerin etkin olduğu görülür. Herşeyden önce göçün temelinde yatan koşul iyi yaşam koşullarına sahip olmaktır. Kent yaşamının güvencesi olan iş bulma ve iş güvencesi, konut sahibi olma ve çeşitli kamu hizmetlerinden yararlanma bu koşullar içinde sayılabilir. Gebze incelendiğinde iş bulma amacıyla gelenlerin %82'lik bir kısmı oluşturduğu görülür. Ancak yoğun nüfus akımının yaşandığı 1965-1970 yılları arasında Gebze Kent olarak çekici özelliklere bugünkü anlamda sahip değildi. Buna karşılık ilk gelenlerin başlıca amacı olan "iş bulma" olanağına cevap verebilecek nitelikteydi. Bu dönemde Çayırova şeker fabrikası ve Sekakağıt ve selülöz fabrikası nüfusun bir kısmını emecek kapasitedeydi. Gerçekte 1962-1965 devresinde bu iki iş merkezi önemli bir iş kaynağı oldu. Ayrıca Gebze lokasyon bakımından elverişli koşullara sahiptir. İstanbul-Kocaeli ulaşım aksı üzerinde oluşu, her iki merkezde olan yakınlığı, bu iki sanayi şehrimize günöbirlik çalışmaya gitmeyi kolaylaştırdı. Bugün bile Gebze'nin bu üstünlüğü sayesinde çoğu kişi İstanbul ve Kocaeli'ne giderek çalışmaktadır.

Ayrıca 1965- 1970 yılları arasında sanayi tesisleri çeşitli teşvik olanaklarından yararlanarak İstanbul ve İzmit dışına doğru kaymaya başladı. Sanayi tesislerinin istediğı yoğun işgücü, nüfusun ise istediğinin "iş bulmak" oluşu bu iki etkeni birbirine çeken faktör oldu. Nitekim sanayi tesislerinin 1965-1970 yılları arasında Gebze'ye ulaşması yoğun göç olayını da bu yıllara rastlaması tesadüf değildi. Konuyu dahada pekiştirmek için Gebze'ye gelenlerin han-

gi sektörde çalıştıklarına göz atacak olursak aşağıdaki gibi bir sonuçla karşılaşırız.

Sektörler	%
İmalat	61.0
İnşaat	6.2
Ticaret	3.9
Serbest	18.3
Kamu	5,3
Ulaşım	5,1
Tarım	0.2

Tablodanda görüleceği üzere sanayi sektöründe çalışanlar % 61 lik bir rakkamla baş sırada yer alır.İkinci grubu ise marjinal sektör dediğimiz geçici işler grubu oluşturur.Özellikle 1980 yıllarından sonra işyerlerinde işgücü talebinin azalmasına karşın hala yoğun kütleler halinde nüfusun Gebze'ye taşınması ve iş bulamamasının bir sonucu olarak marjinal sektör gelişmiştir.Üçüncü önemli sektör olan inşaat sektörü ise kentleşme prosesi sonucu yeni yerleşim alanları yapılmasının bir sonucu olarak gelişmiştir.

Köyden kente göçte önemli sorunlardan biride kentte yaşamının güvencesi olan arsa ve konut edinimidir. Gebze'ye bu açıdan yaklaşacak olarsak İstanbul ve İzmit'e göre daha elverişli koşullara sahip olduğunu görürüz. İstanbul ve İzmit'te gecekodu bölgeleri bütün boş alanları kaplarken gebze bu açıdan büyük bir potansiyel veriyordu? Arsaların büyük kısmı tarım alahları şeklindeydi. Gebze'nin yerli halkına ait olan bu alanlar parsellenerek yeni gelenlere satıldı. Yeni gelenler bu arsaları köydeki yakınları ile paylaşarak "Hisseli Tapu" biçiminde kuşlandı. Bunun dışında hazine ve kamu arazisine ait topraklar üzerinde de izinsiz bir yapılanma oldu, ve bu durum 1980'lere gelindiğinde dahada katlanarak arttı. Çünkü ilk gelenler köydeki yakınlarınınıda buraya çağırdı. Böylece Gebze kent yaşamının ikinci güvencesi olan "konut sahibi olma" olanağında sağlamış oldu. Bu arada Gebze'nin bugün bile büyük kentlere oranla daha ucuz ve yaşam koşullarınının daha kolay oluşu diğer çekici bir özelliktir.

Geokolojik açıdan bir yaşam ortamı olan Gebze'de 1965-1988 yıllarını kapsıyan devre içinde yaşam faaliyetlerindeki değişim kendini açıkça belli eder. 1935-1965 yılları arasındaki devrede tarım en önemli faaliyet durumunda iken bu devreden sonra ikinci plandaki bir faaliyet durumuna gelmiş ve sanayi hızla onun yerini almıştır. Bugün tarımsal faaliyetler kent merkezi dışında Gebze'ye bağlı köylerde sürdürülmektedir. (Balçık, Muallim, Eskihisar v.b.) Tarım ve hayvancılıktan elde edilen ürünler Gebze çarşısındaki (manav, kasap, ve bakkal) dükkanlarda ve semt pazarlarında alıcı bulmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin çevre köylerde sürdürülmesi elde edilen ürünlerin İstanbul ve onun gibi büyük kentlere oranla daha ucuz ve taze olmasının en önemli sebebidir.

1965-1970 yıllarında Gebze'nin kent hizmetleri bugünkü anlamda gelişmiş olmamasına rağmen yoğun nüfus akımının sonucu olarak hızlı

bir biçimde gelişmeye başlaması bu açıdanda isteklere cevap vermesini sağladı. Gebze'ye göç yoluyla gelenlerin dışında buraya tayinle gelip yerleşenlerde vardır. Ancak bunların nüfus içindeki oranı % 4.7 gibi çok düşük bir miktardır. Bu şekilde gelerek yerleşenler daha çok memur aileleridir.

Son olarak çalışanların istihdam durumuna bakacak olursak:

Çalışanlar	%
Ücretli	63.2
Kendi Hesabına	21.2
İşveren	8.4
Diğer	7.2

şeklinde bir dağılım göze çarpar. Ücretli çalışanlar kesimi görüldüğü gibi en büyük yoğunluğu gösterir. Ücretli kesimde çalışanları iki ana gruba ayırabiliriz. Birinci grup göç yoluyla Gebze'ye yerleşmiş olup işçi olarak İstanbul ve İzmit civarındaki veya Gebze'deki sanayi tesislerinde çalışanlardır. Bu grup içinde erkek işçiler çoğunluktadır. Tabloda diğer kısım olarak belirtilen % 7.2' lik kısım ise İstanbul'a çalışmaya giden göçmen ailelerdeki kadınlar ile işportacılık yapan 15 yaş ve üstündeki çocuklardır. Ücretli kesimde çalışan diğer büyük grup buraya tayin yoluyla gelen devlet sektöründe çalışan kesimdir. Bunun dışında bu gruba küçük işletmelerde ücretli olarak çalışanları da ekleyebiliriz. Kendi hesabına çalışan grup içinde çoğunluğu gebze'nin yerli halkından olan küçük

esnaf, atölye sahipleri, doktor eczacı, avukat, v.b. bu grup içinde sayılabilir. Bu grubu oluşturanlar başlangıçta Gebze'nin merkezi kısmında toplanmış daha sonra doğuya ve güneye doğru bir gelişme göstermişlerdir. Gebze çarşısında çeşitli meslek kollarına ait (kasap, bakkal, manav, kahvehane, fırın, ayakkabıcı, konfeksiyon mağazaları, eczane, muayenehane ve bürolar v.b.) dükkanlar ve iş merkezleri vardır. Bu dükkan ve iş merkezleri semtlerin gelişmesi oranında genişlemektedir. İşveren kesimi ise küçük atölye veya dükkan sahipleri ile civarındaki sanayi tesislerinde yönetici durumunda olanlardır.

E K O N O M İ K F A A L İ Y E T L E R

Ekonomik faaliyetler her zaman için insan istemlerine ve insanlığın gelişim aşamalarına bağlı kalarak şekil almışlardır. İlk çağlardaki ilkel tarım metotlarından günümüz modern tarımına, el imalatından büyük sanayii tesislerine geçiş insan zekası ve istemlerinin sonucudur. Şu halde ekonomi, insan daha geniş anlamda nüfus üzerinden toplanan bir olgudur.

Gebze'deki ekonomik faaliyetlerin zaman içindeki değişimini inceleyecek olursak, nüfus olayı ile büyük bir paralellik içinde olduğunu görürüz. Bununla ekolojik zincirin ikinci halkası olarak ekonomik faaliyetler ele alınabilir. Başlangıç noktası olarak 1965-1970 yılları ele alınırsa bu devreden önceki dönemde ekonomik faaliyetlerin "tarımsal faaliyetler" şeklinde iken 1965-1970 yılları ve sonrasında ise "Sanayii faaliyetleri" haline dönüştüğünü görürüz. Kuşkusuz birbirine taban tabana zıt olan bu iki ekonomik faaliyetin hazırlanmasında farklı etkiler söz konusuydu. İncelemenin son derece karmaşık oluşu nedeniyle olayın aydınlanmasında esas olarak şu iki soru üzerinde durulabilir:

-Olayı yaratan başlıca husus nedir?

-Lokasyonun olay üzerindeki etkisi ne derecededir?

Birbirinden farklı bu iki devrenin en önemli yaratıcısı, demografik yapıdaki değişikliklerdir.

1935- 1965 yılları arasındaki faaliyetlerin tarımsal ekonomiye dayanması yine bu dönem içersinde nüfus artış hızında "istikrarlı artış dönemi"ne rastlaması tesadüf değildi. Aynı biçimde 1965-1970 yılları arasında faaliyetlerin sanayi faaliyetleri haline dönüşmesi bu dönem içersinde nüfus artış hızının "hızlı artış dönemi"ne rastlaması nüfus ile ekonomik faaliyetler arasındaki yakın ilişkinin kanıtıdır. Nüfusun 10.000'in altında olduğu dönemlerde fonksiyon bakımından kır, ekonomik faaliyet bakımından tarım ağırlık-

lıklı oluşu, 10.000'in üstünde olduğu dönemlerde ise fonksiyon bakımından kent, ekonomik faaliyet bakımından sanayi ağırlıklı oluşu nüfusun ekonomik faaliyet üzerindeki etkileyici ve belirleyici rolünü kanıtlar. Böylece birinci dönemde az orandaki insan potansiyeli ve doğa arasındaki ilişki, ikinci dönemde ise yüksek orandaki insan potansiyeli ve endüstri arasındaki ilişki ekonomi üzerine yansımıştır. Birinci dönem olarak kabul ettiğimiz 1935-1965 yılları arasında nüfusun ekonomik niteliğine bakacak olursak, çoğunlukla tarım ekonomisine dayalı olduğu görülür. Ekonominin bu karakterinin altında yatan neden nüfusun az oluşu ve istikrarlı bir şekilde artışı sebebiyle başta ekonomik faaliyetlere fazla gereksinme duymamasından kaynaklanıyordu. Gebze'deki bu ekonomik sistemin temelleri daha ilk yerleşim yeri olarak kurulduğu dönemlerde atılmıştı. Bu dönemden itibaren topraklar ve üzerindeki faaliyet gerek veraset gerekse satın alma yoluyla günümüze kadar gelebilmişti. Dolayısı ile nüfustaki istikrarlı artışa paralel olarak istikrarlı bir ekonomi varlığını uzun yıllar sürdürmüştü. Ancak II. döneme geldiğimizde (1965-1970) nüfusun istikrarlı artışı artık gerilerde kalmıştı. Yoğun ve sürekli olarak gelen işgücüne topraklar yetmez oldu. Bu sebeple yeni iş sahalarının ortaya çıkması bir zorunluluk haline geldi. Böylece Gebze'nin yerli halkından bazıları yeni iş imkanları bulmak amacıyla kasabayı terkederken, kesintisiz olarak devam eden nüfus akımı iş yerlerini buraya çeken faktör oldu, ve sanayi tesisleri yavaş yavaş Gebze'ye kaydı. Böylece ekonomik faaliyetteki değişimin yaratıcısı nüfus olurken ikinci etki Gebze'nin lokasyonu üzerinde toplandı.

Bilindiği gibi Gebze İstanbul izmit ulaşım aksı üzerindedir. Bu konumu itibarıyla iki büyük sanayi şehrimizdeki ekonomik faaliyetlerden etkilenmesi doğaldır. Aynı zamanda 1965'lerden başlayarak çeşitli teşvik olanaklarından yararlanan sanayinin giderek

İstanbul metropolitanının uzantısı durumuna gelen Kocaeli-Adapazarı Bursa üçgenine doğru kayması bu hareketin bir geçiş noktası olan Gebze-Çayırova kesimine toplanmasında etken oldu. Böylece Gebze'nin İstanbul ve Kocaeli'ne olan konumu ekonomik faaliyetlerin değişik bir görünüm kazanmasını sağladı. Gebze'nin gerek nüfus hareketliliği ve gerekse lokasyonu birbirinden farklı iki dönemin hazırlayıcısı oldu. Bu iki dönemi özellikleri ile inceleyecek olursak:

Birinci dönem olarak ele aldığımız 1935-1965 yıllarını kapsıyan devrede başlıca faaliyetlerin bağcılık, zeytincilik, ve sebzeçilik üzerinde toplandığını görürüz. Bağcılık en önemli tarımsal faaliyettir. İklimin ve toprak şartlarının elverişliliği bağcılığın gelişmesinde etken olmuştur. Bağlar bölgenin düz olan güney kısmında toplanmış olup güneydoğu ve güneybatıya doğru yayılmıştır. Yılda yaklaşık olarak 14.000 ton olarak elde edilen yaş üzüm İstanbul'a gönderiliyordu. İkinci önemli faaliyet zeytinciliktir. Zeytin ova ve yamaçlarda yetiştirilmektedir. Ovalardaki daha çok yemeklik olarak yamaçlardaki ise daha yağlı olduğundan yağlı olarak yetiştirilirdi. Yılda yaklaşık olarak adet olarak 226.000 zeytin ve 400 ton zeytin yağı elde edilirdi. Sebzeçilik ve meyvecilik üçüncü önemli zirai faaliyetti. Turfanda olarak yetiştirilen tütüncülük göçmenler tarafından yapılırdı. Diğer endüstri bitkilerinden olan keten ve ayçiçeğide yetiştirilmekteydi. Hayvancılık ise tarım yanında ek bir gelir kaynağı olarak yapılmaktaydı.

1965-1988 yıllarını kapsıyan ve ikinci dönem olarak adlandırılan devrede ise sanayi faaliyetleri ağırlıktadır. Yaptığımız anketlerde buradaki sanayi tesislerinin hemen pek çoğunun daha önce kuruldukları halde sonradan buraya taşındıkları çok az bir kısmının ise burada ya yeni kuruldukları ya da İstanbul'daki tesislerinin ek kolu olduğu ortaya çıkmıştır. Gebze ve çevresi bir sanayi tesisinin

"kuruluş yeri" olarak seçilmesi bakımından elverişli koşullara sahiptir. Başta işçi olmak üzere hammadde ve pazara olan yakınlık, kolay enerji temini, tesisin kurulması için gerekli boş arsa ve işlek bir ulaşım yolu üzerinde oluş bu elverişli koşulların bazılarıdır. Yine yaptığımız araştırmada, işçilerin hemen hepsinin göç yoluyla bu bölgeye geldiği ve çoğunun Doğulu olduğu görülür. Yoğun işgücünün bu bölgede bulunması sanayi tesisleri için çekici bir faktör olmuştur. Çünkü teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin yine de tesisler işçiye büyük bir gereksinme duymaktadır. İşçilerin büyük bir kısmının Gebze'deki yeni kurulan mahallelerden geliyor oluşu işçilerin ulaşım sorununa da büyük ölçüde çözüm getirmiştir. Bunun dışında tesislerin E-5 karayolu üzerinde bulunması hammadde temini ve üretilen malların pazarlara gönderilmesinde büyük kolaylık sağlamaktadır. Nitekim üretilen malların bu karayolu vasıtası ile bütün Türkiye'ye ve özellikle Orta Doğu'ya taşınması son derece kolaydır. Bu nedenle hemen hemen bütün tesisler ürettikleri malı karayolu ile taşımaktadır. Ve nihayet bu tesislerin Gebze 'yi seçmesinin bir nedeni de "geniş arazi" bulmasıdır. Yaptığımız anketler sırasında tesis sahipleri İstanbul'daki arazilerinin yetersiz kaldığını, bir kısmı ise İstanbul'da kirada oldukları için buradan toprak satın alarak yerleştiklerini belirtmişlerdir.

Gebze'deki sanayi faaliyetine bakacak olursak imalat sanayine dayalı üretim tarzının yaygın olduğu görülür. Oto yedek parça, galvanizli sac, kağıt, çelik döküm, kimyevi madde, makina imalatı, alüminyum, inşaat demiri, boya kondansatör, seramik, ve beyaz eşya gibi genellikle ağır sanayi kollarına ait üretim gelişmiştir. Çalışan nüfusun büyük çoğunluğu üretimin ağır sanayiye dayanması sebebiyle erkek işçilerden oluşur. Kadın işçiler daha çok seramik, porselen, ambalaj sanayinde çalışmaktadır. Üretilen mallar Türkiye'nin her yerinde pazar bulurken bir kısmında başta Ortadoğu olmak üzere dışarıya satıl

maktadır.

Gebze'de son yıllarda üzerinde durulan diğer bir konuda buranın Organize sanayi bölgesi haline getirilmesidir. Türkiye için çok yeni bir kavram olan Organize Sanayi Bölgesi ilk uygulamasının yapıldığı batılı ülkelerde "Yüksek verimli çalışan bir sanayi teşebbüsler topluluğu meydana getirmek için planlı bir yaklaşım" olarak tanımlanır. Gebze'nin kuzeyinde öngörülen Organize sanayi bölgesi Gebze-Balçık köyü karayolunun hemen batısında ve Gebze'ye 6 km mesafede dalgalı bir arazi üzerine yerleşmektedir. Yöredeki sanayi talebini dikkate alan İmar ve İskan Bakanlığı Arsa Ofisi vasıtasıyla takriben 230 hektar alanı Organize sanayi bölgesi ve 95 hektar alanda konut bölgesi olarak kamulaştırmıştır. Bu bölge Gebze'ye 6, tren istasyonuna 8, İstanbul'a 55, İzmit'e 50 km mesafededir.

Gebze ve civarı Doğu Marmara bölgesinin sanayi yönünden gelişmiş ve gelişmekte olan bir yöresidir. Ancak ayrı ayrı kurulmuş ve kurulmakta olan bu tesislerin genel bir alt yapı imkanından faydalanması Organize sanayi bölgesinin ana prensibidir. Organize sanayi bölgesinin planlamasının sağlayacağı faydaları şöyle özetleyebiliriz. Projenin bir bütün olarak planlanması inşa edilmesi ve gelişmesi sebebiyle, alt yapı kapasitelerinin en uygun seviyede tutulması ve sanayi kuruluşlarının ayrı ayrı bu konuda yatırım yapmaktan kurtulmaları kafi sayıda işletmenin bir araya gelmesi sebebiyle çöp toplama, yok etme, tamir atölyeleri v.s. gibi belirli hizmet tesislerini kurmanın tutarlı olması, elektrik ve suyun ucuza temin edilmesi, alt yapının hazır olması sebebiyle üretime geçebilmek için kaybolan gereken zamanı müteşebbüse kazandırması, sanayi istemlerinin sanayi bölgesinde bir araya gelmesi neticesinde teknik bilgi ve iş tecrübesinin işçiler ve idareciler arasında yayılması müşterek hareketin ve işgücü piyasasının doğması bunlar arasında sayılabilir.

Sanayi bölgesi olarak seçilen yer ulaşım olanakları, sağlam zemin yapısı, inşaat malzemesi ve enerji temini kolaylıkları, yönünden olumlu olarak nitelendirilebilir. Ancak arazinin engebeli ve büyük ölçüde kayalık oluşu altyapı ve şebeke harfiyatlarında bölge yakınında verimli bir su kaynağı veya yeraltısuyu bulunmaması su temininde ve kanalizasyonun boşaltılacağı bol debili bir akarsu bulunmaması nedeniyle kanalizasyon sorunlarının hallinde mahzurlar ve maliyet artışları yaratacak mertebede olduğu saptanmıştır.

Gebze Organize Sanayi Bölgesi, Gebze'nin 6 km kuzeyinde ve Gebze -Balçık karayolunun hemen batısında yer almaktadır. Başlangıçta bölgenin ulaşımını sağlayacak olan gebze Balçık karayolunun ise yer yer islahı ve kapasitesinin arttırılması gerekebilecektir. İlerde otoyolun inşası ile bölgenin ulaşım ve taşıma sorunları büyük ölçüde çözümlenecek ve Gebze Organize Sanayi Bölgesi ayrıca batı yönünde ve otoyol üzerinde planlanacak bir eşantöre bağlanacaktır. Böylece vasıtaların Gebze içinden geçmeden yüksek standartlı otoyol ile Boğaz Köprüsüne veya diğer yönden İzmit'e ulaşmaları kolaylaşacaktır. Bölge iç yollarının tertibinde yöredeki mevcut ve planlanan karayollarının konumu seçilen sahanın sınırları, arazi eğimleri, parsel boyutları, sayıları ve ulaşım kolaylıkları, ekonomik altyapı, estetik, enerji nakil hatları, yaya trafiği sorunları, konut bölgesinin konumu gibi hususlar önemli rol oynamıştır.

Gebze Organize Sanayi Bölgesinin su ihtiyacı, içme suyu ve kullanma suyu olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Bir sanayi bölgesinin su ihtiyacı, sanayinin cinsi, otomasyon şekli, modernlik, ve konfor durumuna, mevcut su imkanlarına v.b. gibi çeşitli faktörlere bağlı kalmaktadır. Genellikle sanayi tesislerinde kullanma suyu, içme suyundan daha önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan kasaba ve şehirlere su getirmede kabul edilen "insan başına günlük su

ihtiyacı"esasını Organize sanayi bölgesinde uygulamaya imkan yoktur. Su kaynaklarının oldukça kıt ve zor temin edildiği yörede Organize sanayi bölgesi için D.S.İ.'nin önerdiği debi miktarı 200 lt/sn olarak kabul edilmiştir.

Sanayi bölgesinde çeşitli sanayi kuruluşlarından çıkacak değişik nitelikteki sıvı artıklarının sağlık kuraflarına uygun ve şebekeye zarar vermeyecek şekilde tasfiyesi gerekmektedir.Önemli sanayi sıvı atıkları çıkarabilecek fabrikaların,bölge kanalizasyon şebekesini korumak için parselleri içersinde ön tasfiyesini yaptıktan sonra mecralara vermeleri esas olarak kabul edilmiştir.

Proje alanı enerji temini açısından çok uygun bir konumdadır. Ambarlı-Çatalağzı santrallerinden beslenmekte olan 154 kw'lık enterkonnekte şebeke hattı üç ayrı yönde proje alanı üzerinden geçmektedir.Bu hat üzerinde çeşitli indirici trafolar bulunmaktadır.Arsa ofisi için hazırlanan ön projede bölge enerjisininTuzla trafosundan sağlanması öngörülmektedir.Proje alanının enerji temini açısından bir olanağıda yakın bir gelecekte döşenecek doğal gaz hattıdır.

İzmit sanayi veticaret odası,Gebze Organize Sanayi Bölgesinde yer alacak grupların gıda sanayi,ambalaj sanayi,taş ve toprağa bağlı sanayi,plastik sanayii,optik ve elektroniksana-yi,ana kimya sanayi metal ana sanayi makina sanayi,elektrikli aletler ve cihazlar sanayii,taşı-t araçları sanayi, metal eşyalar sanayi olacağını belirtmiştir.Bu gruplar gerek üretim gerekse çevresel etkiler açısından çok farklı özellikler gösteren endüstri kuruluşlarını içerebilir. Bu grupların çeşitli kirletici parametreler açısından önem ve öncelikleri şematik olarak Tablo I 'de gösterilmiştir.

TABLO 1- Verilen Sanayi Gruplarının Çeşitli Kirletici Parametreler Yönünden Önem ve Öncelikleri

ENDÜSTRİ	BOİ5	KOI	Yağ ve gres	Azot	Fosfor	pH	Sıcaklık	Ağır metaller	Zehirlilik	Askıda maddeler	Çökebilir maddeler	Uçucu katılar	Toplam çözünmüş katı	Toplam koliform	Bulanıklık	Detarjan	Siyanürler	Hava kirliliği	Katı atık	Su kullanımı
GIDA	●	●	●	●	●	●	●	●		●	●								●	●
AMBALAJ																			●	●
TAŞ ve TOPRAĞA DAYALI Çimento ürünleri		●				●				●	●				●			●	●	●
PLASTİK	●	●	●			●			●	●			●				●		●	●
OPTİK ve ELEKTRONİK MONTAJ	●	●				●		●	●									●	●	●
ANA KİMYA Boya ilaç 1)Antibiyotik 2)Mühtelif ilaç 3)Tarım ilacı	●	●		●	●	●		●	●	●	●	●	●		●	●	●		●	●
METAL ANA SANAYİ 1)Demir-çelik 2)Demir harici metaller 3)Kaplama		●	●			●		●	●	●		●	●			●	●	●	●	●
MAKİNA	●	●	●					●	●	●									●	●
TAŞIT ARAÇLARI	●	●	●					●	●	●							●		●	●
ELEKTRİKİ ALET ve ÇİHAZ		●						●	●								●	●	●	●
METAL EŞYA		●	●					●	●	●									●	●

ÇOK ÖNEMLİ

ÖNEMLİ

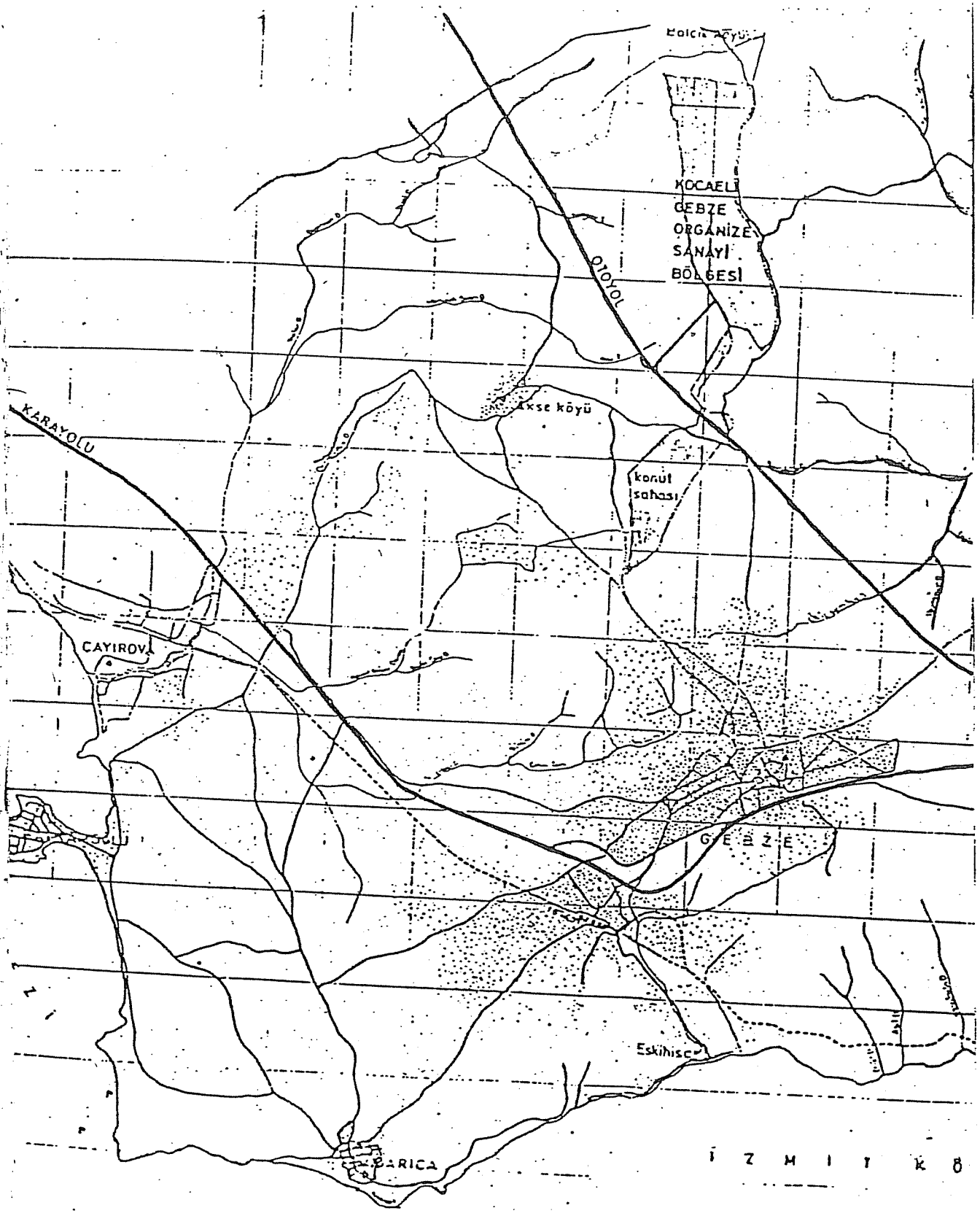
AZ ÖNEMLİ

ÖNEMSİZ

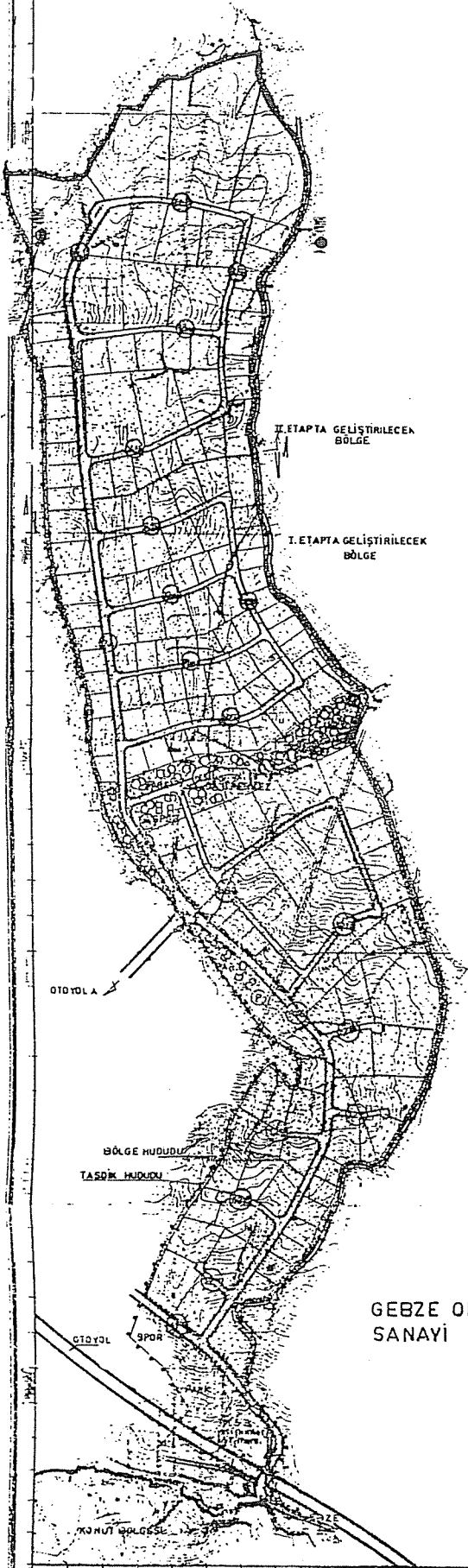
Gebze Organize Sanayi bölgesi, yer alacağı bölgede endüstrileşmeyi hızlandıracak bir projeden ziyade , bölgede zaten sürmekte olan endüstrileşmeyi belli bir alanda ve kontrollü olarak yoğunlaştıran bir girişimdir. Bugirişim sonucu hem İstanbul metropolitan alanı hemde İzmit körfezi çevresinde gerek su temini gerekse çevre kirlenmesi açısından sorunları olan halihazırda yerleşim alanları arasına sıkışmış pahalı alan kullanan endüstrilerin proje alanına taşınma olanağı büyüktür. Bu şekilde projenin hem büyük kentlerin endüstri yoğunluğunu kısmende olsa azaltması hemde bu kentlere yönelen endüstri hareketlerine bir baraj oluşturması ve ayrıca yöredeki çarpık endüstrileşmeyi disipline etmesi beklenmektedir. Proje alanı İstanbul'a yönelen işgücü ve nüfusuda çekerek 40.000 kişilik toplu konut alanı ile bir banliyö oluşturacaktır. Yörede anamallar üreten büyük endüstrilerin mevcudiyeti nedeniyle proje alanında daha çok ara mallar üreten kuruluşların yer alması beklenmektedir.

Gebze Organize Sanayi Bölgesi zaten var olan hızlı nüfus artışını etkilemekten çok bu nüfusun belli bir alanda yoğunlaşmasını sağlayacaktır. Bu şekilde hali hazır dağınık yerleşim nedeniyle giderek artan ve çözülemeyen alt yapı sorunlarının kolayca çözümlenmesi mümkün olacaktır. Bir Organize Sanayi Bölgesi olarak nitelikli işgücü için eğitim ile yörede sosyal ve kültürel etkinlikler açısından önemli gelişimler sağlanması beklenmektedir,

İki etapta geliştirilmesi düşünülen Organize Sanayi Bölgesi toplu ve planlı sanayinin yürütülmesini sağlaması ve ekonomik açıdan Gebze'nin gelişmesi üzerinde olumlu bir sonuç yaratacaktır. Aynı zamanda planlanarak uygulamaya geçirilmesi sanayinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri büyük ölçüde azaltacaktır. Organize Sanayi bölgesi olarak seçilen sahada arsalar parsellendiği halde henüz inşaatla başlanmamıştır. Buna karşılık Küçük Sanayi Sitesinde inşaatlar tamamlanmak üzeredir.

Proje Alanının Çevresi

GEBZE ORGANİZE
SANAYİ BÖLGESİ
1/5000

ÖZEL İŞARETLER

	İDARİ MERKEZ
	PARK
	SPOR
	TAMPAKON YEŞİL ALANLAR
	YOLLAR
	ENERJİ HATLARI
	TASIM SINIRI BÖLGE HUDOUDU
	GELİŞME HUDOUDLARI

İNHAZ İÇİN DEĞERLENDİRİLMİŞ VE İZLENİMLERİ İLE GİRİŞİMLERİNE İZİN VERİLMİŞTİR.
GEBZE ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ İZİN VERİLMEKTEDİR.
G1
1/5000
MAD 13/5000

Y E R L E Ş M E

Yerleşmeyi ekolojik ortam içinde insan unsurunun meydana getirdiği görülür. Nitekim daha Paleolitikte ev yapma becerisinden yoksun olan insanlar mağaralarda oturmuşlar ve ilkel biçimde bir yerleşme düzeni meydana getirmişlerdir. Fakat asıl yerleşik yaşama geçiş Neolitikte gerçekleşmiştir. Paleolitik dönemde avcılık ve toplayıcılık ekonomisine dayalı düzen zorunlu olarak bir yerde daimi olarak yerleşmeyi engellemekteydi. Neolitikte bu ilkel ekonominin bırakılarak tarla kültürleri ve hayvancılığa dayalı bir ekonominin gelişmesi zorunlu olarak yerleşme olgusunu beraberinde getirmiştir. Yeni yerleşme hareketi ile toplumlar ilk olarak kendi eserleri olan yapay habitatlarının temellerini atmışlardır. Bu yapay habitat içersinde eskiye oranla düzenli bir yaşam biçiminin ve nispeten istikrarlı bir ekonominin ortaya çıkışı nüfusun artmasına neden olmuştur. Nüfus artışı ve ekonomik yapıdaki değişimler yerleşme birimleri üzerinde yansımış ve bu olay sonucunda ilkel ev kümelerinden günümüz modern kentlerine ulaşılabilmiştir. Bu yaklaşımla ekolojik zincirimizin üçüncü halkası yerleşmeler üzerine toplanmıştır.

Gebze'yi bu şekilde inceleyecek olursak nüfus artışı ve ekonomideki değişimler zorunlu olarak yerleşmelerinde kırsal yerleşim düzeninden kente doğru uzandığını ve değiştiğini ortaya koyar. Bu açıdan Gebze'de yerleşmenin evrimini devre devre izleyebiliriz.

Birinci devre olarak ele aldığımız kabaca 1935-1950 yıllarını kapsıyan dönemde Gebze kasaba görünümlü bir yerleşme birimidir. Bu dönem içersinde yerleşmeler camii ve kervansaray gibi çekirdek etrafında toplanmıştır. Bu çekirdek noktası bugünkü Külliye ve Belediye binasına rastalmaktadır. Bu dönemde inşa edilen meskenler ahşap evler şeklindedir. Mustafapaşa Mahallesi, Orhan Mahallesi, Güzeller mahallesi ve Hacı Halil Mahallesi içinde rastlanan bu evlerin alt kısım-

ları 1-1.5 metre taştan, üstleri tahtadan olup toplu halde yan yana bulunurlardı, çatıları dar ve kiremitli ekseriya iki katlıdır. Esas yerli halkı teşkil eden çiftçi evlerinde kapıdan içeriye girilince toprak bir yeraltı ve merdivenle yukarıya yukarıya çıkılır, odalar yukardadır. Bazen küçük oda ev altında bulunur. Bazı kimseler ev altında koyun beslerken ahırlar genellikle evlerin yanında yer alırdı. Her evin içinde veya bahçesinde kuyular vardı. Bu evlerin bulunduğu sokaklar dar ve sıkı. Ayrıca 1935 yılında Romanya'dan gelen göçmenlere evler kafi gelmediğinden birodası kagir diğeri toprak iki katlı evler verilmiştir. Bu evler Hükümet tarafından yaptırılmıştır.

1950-1960 yıllarında Bulgaristandan gelen göçmenlere iki katlı evler yaptırılmış ve bu göçmenler bugünkü Doğan caddesinin sağ ve sol tarafına yerleştirilmiştir. Yine bu dönem içersinde gerek Gebze'nin yerli halkından bazıları gerekse İstanbul'da veya kasabadan olup emekliye ayrılmış olan memurlar E-5 karayoluna doğru modern tarzda evler yaptırmışlardır. Bu evler iki veya üç katlı olup bahçe içersindeydi ve yine bu dönem içersinde E-5 karayoluna yakın yerlerde arsa alımı ve ev yapımı artmıştı.

1960-1970 yılları arasında karayolu ve demiryolu arasındolma çok az olarak cereyan ederken, İstanbul ve Kocaeli yönüne doğru bir gelişme dikkati çeker. Yine bu dönem içersinde Gebze içindeki eski meskenler yıkılarak yerine modern tarzda inşaatlar yapılmaya başlandı.

1970-1980 ve 1980 sonrasında ise göçle gelenlerin sayısındaki artış sebebiyle başlangıçta Yumrukaya Caddesinden dere boyuna kadar olan saha dolmuştur. 1970-1980 arasında demiryolu ve karayolu arasında boş yer kalmamıştır. 1980 yılından sonra Beylikdağı, Arçelik, ve pimaş tesislerinin arka kısımları gecekonduyla dolmaya başlamış ve bu

yerleşim düzeni bugünde bütün hızıyla devam etmektedir. Yeni Mahalle, Güzeller Mahallesi, Beylik Dağı ve Ase sapağı Mahalleleri gibi yeni mahalleler eklenmeye başlamış Gebze bir kasaba görünümünden kurtularak kent görünümü kazanmaya başlamıştır. Görüldüğü gibi başlangıçta kırsal bir yerleşme görünümünde olan (1935-1960) Gebze'de, sanayileşmenin ağır cereyan etmesi, nüfusun az oluşu, buna karşılık ziraat faaliyetlerinin ihtiyacı karşılayacak değerde olması yerleşmenin kırsal bir karakter göstermesinin başlıca sebepleridir. Buna karşılık 1960 yılından itibaren Gebze'nin sanayileşme içersine girmesi ve göç yoluyla gelenlerin nüfus miktarındaki artış kentleşme hareketinide hızlandırdı. Bu bakımdan Gebze "sanayileşmiş" kentlerimizle kıyaslandığında "kentleşme oranı" yönünden yaklaşık aynı düzeyi tuttuğu görülür.

İller	%
İstanbul	0.9400
İzmir	0.6640
Adana	0.4940
Ankara	0.6980
İzmit	0.6800
Gebze	0.8900

-Bazı illerde kentleşme oranları -

Tablodanda görüldüğü gibi Gebze'nin kentleşme oranı İzmit, Adana, ve Ankara illerinden çok yüksektir. Kentleşme Nüfus miktarındaki artış, çalışan nüfusun hizmet verdiği sektörler, bu sektörlerde uzmanlaşma ve başta sanayileşmesine bağlı olduğuna göre Gebze için belirtilen bu oran düşük bile sayılabilir. Bu bakımdan Gebze bütünüyle kasaba ve kır görünümünden çıkmış ve kent olma özelliğine ve kent fonksiyonlarına sahip olmuştur.

Bilindiği gibi kentleşme olgusunun bir yerleşme biçimi üzerinde meydana getirdiği en önemli sorun "konut bulma" üzerinde toplanır. Bu konuda MBBB-PEDAM'ın yaptığı araştırmalara göz atacak olursak:

Gebze'de Konut Tasarruf Biçimi	%
Kendi evinde oturanlar	58.6
Kirada oturanlar	37.9
Bedelsiz oturanlar	1.9

Yapılan araştırmalara göre: Gebze kent nüfusunun % 58.6' sı kendi evinde, % 37.9' u kirada, % 1.9'u ise başka bir ailenin yanında veya lojmanda oturmaktadır. Bu konudaki saptamalara göre Gebze'de hisseli parsel üzerine izinsiz yapılanma ve gecekondularının genel konut stokuna oranı % 90 dolayındadır. Bu olgu bir yönüyle düzensiz bir kentleşmeye neden olmakta, diğer yönüyle rasyonel çözümlerin ortaya çıkışını geciktirmektedir.

Gebze'de konut stokunun nicelik ve nitelik yönü incelenirken konutu olanların bu konuta sahip oluş biçimleri de araştırılmıştır. Buna göre aşağıdaki tabloya bakacak olursak:

Gebze'de Konut Sahibi Oluş Biçimi	%
Kendim (ailecek) yaptım.	45.0
Kalfaya yaptırdım.	19.5
Kalfa ile beraber yaptım.	19.1
Müteahitten satın aldım.	0.4
Ev sahibinden satın aldım.	6.0
Komisyoncu kanalı ile aldım.	0.7
Kooperatif aracılığı ile aldım.	1.2
Diğer	8.1

Buradanda kolayca anlaşılacağı gibi: % 83.6'lık gibi büyük bir oranda ailenin işgücü veya kalfa yardımıyla konut üretimi sözkonusudur. Yine konutların küçük alanlı ama çok odalı (yaklaşık üç oda) olduğu görülmüştür. Elde edilen bu veriler Gebze'de standartları düşük yada Gecekondu tipi izinsiz yapıların yoğun olduğunu gösterir. Ancak hemen belirtelimki bu tip yapılanma özellikle yeni kurulan mahallelerde yaygın durumdadır. Buna karşılık merkezi kısımda standartları yüksek binalar yapılmaktadır. Yüksek standartlı binalara inşaat halinde birçok yapıda eklenmektedir.

Gebze'nin özellikle 1960-1965 'lerden sonra hızlı bir kentleşme süreci içersine girmesi kentsel alanlarda bilinçli bir "kentsel

arsa politikasının" yokluğunu açık bir biçimde ortaya koymuştur. Bilindiği gibi kentsel arsa yalnızca bir toprak parçası değildir. Kentsel arsa bağlı olduğu altyapılar sistemi, üzerindeki yapılar ve imar hakları ile bir bütündür. Kentsel arsanın değeri, birbiri ile ilintili olan bu üç ögenin hangi oranlarda bir araya geldiğine bağlı olarak oluşur. Bu nedenle ögelerden herhangi biri ile ilgili alınacak kararın diğerine olan ilintisi ve arsa üzerindeki etkisi bilinmeden tutarlı bir politika oluşturulamaz. Bu aşamada kent ölçeğinde hazırlanan imar planlarının önemini ve fonksiyonunu hatırlatmakta yarar vardır. Gebze'de arsa sorununun ortaya çıkışı herşeyden önce yoğun nüfus akımı yani göç olayı ile yakından ilişkilidir. Çünkü kente göçü hızlandıran en önemli olaylardan biri kentte yaşamının güvencesi olan konut ve arsa edinimidir. Gebze'de gözlenen tarımsal alanların hızlı yerleşme alanına dönüşmesi kamu arsaları üzerinde izinsiz yapılanma ve hisseli parsel olayının temelinde yatan itici güç budur. Kentsel arsanın diğer bir önemi "fiat" yönündendir. Arsa bulma güçlüğü ise önemini korumaktadır. Fiatların düşük ve ikincil olması ise yapılanmanın genellikle hazine ve kamu arazileri üzerinde yada hisseli tapu biçiminde olmasındandır. Ayrıca tarımsal alanların yerleşime açılmasında fiatların görece düşükliğini göstermektedir.

Arsaların hisseli tapu biçiminde olması belli bölgelerden gelenlerin Gebze'de yine aynı sahalarda üzerinde toplanmasına neden olmuştur. Gebze'ye gidildiğinde Karadeniz'den ve Doğu Anadolu'dan gelenlerin kendi hemşerilerinin bulunduğu sahada toplandıkları ve bu şekilde mahalleler oluşturdukları görülür.

Gebze'deki konutları başlıca üç kategoriye ayırabiliriz. Birincisi ve çok yaygın olanı düşük standartlı gecekondular, ikincisi daha çok Gebze merkezinde toplanan ve buradan çevreye doğru gittikçe

yayılan apartmanlar ve üçüncü grupta yer alan lojmanlardır. Lojmanlar büyük sanayi tesislerinin çalışanlarına sağladığı konutlardır. Yaptığımız araştırmada çalışanlarına lojman sağlayan en büyük tesis Arçelik tesisleridir.

Gebze'de yerleşmenin İstanbul yönüne doğru yoğunlaştığı dikkati çeker. Kocaeli'nin bir ilçesi olmasına rağmen İstanbul yönüne doğru gelişmesi oldukça ilginçtir. Bu olayın temelinde yatan nedene bakıldığında direkt olarak sanayi tesislerinin gelişme doğrultusuna bağlı olarak yerleşmelerinde geliştiğini ortaya koyar. Daha önce de belirtildiği gibi birçok sanayi tesisi İstanbul'dan buraya taşınmıştır ve bunların yöneticilerinin çoğunda İstanbul'da ikamet etmektedir. İstanbul'a ve E-5 karayoluna yakınlık olgusundan kaynaklanarak tesisler İstanbul yönünde kurulmuşlardır. Çalışan kesimde büyük yoğunluğu Gebze'de oturan göçmenlerdir. Çalışılan yere yakın olma isteğinden kaynaklanan bu olay yerleşme alanlarının merkezi yerleşme alanlarından kopuk ve arada boşluklar bırakarak tesislerin bulunduğu sahaya doğrudur. Bu nedenle yerleşme İstanbul yönünde daha fazla gelişmiştir. Ancak son yıllarda Kocaeli yönüne doğru bir gelişmede kendini açıkça göstermektedir. Bunun sebebi ise Küçük Sanayi Sitesi'nin inşaatının yakın bir gelecekte bitecek olmasıdır.

Son olarak Gebze yerleşmesinin enerji ve su gereksinimlerine göz atalım.

Marmara Bölgesi enerji ihtiyacını enterkonnekte sistemden sağlamaktadır. Ülkemizde enerjinin nakli vedağıtımını özellikle Marmara Bölgesi için önem taşımaktadır. Ekonomik gelişme ve şehirleşmeyle artan enerji talebinin en fazla Marmara bölgesinde görülmesine karşılık enerji kaynakları bölgenin dışında ve uzak mesafelerde bulunmaktadır. Enterkonnekte bağlı Gebze Bölgesinin kuzey-doğu, güney-batı doğrultusunda kesen enerji nakil hattı Ambarlı ve Çatalağzı santral-

lerinden beslenmekte olup bu hat üzerinde indirici trafolar bulunmaktadır. Gebze bölgesine en yakın trafo istasyonu Tuzla'da 50 megawattlık istasyondur.

Yerleşmenin su durumuna bakacak olursak sahanın zemin yapısı geçirgen olmadığından yeraltısuyu yoktur. Gebze'de bulunan dereyede atık sular gönderildiğinden kullanılamaz zaten kentin su gereksinmelerini karşılayacak kadar boldebilide değildir. Bu sebeple bölge içme ve kullanma suyu ihtiyacını Ömerli barajından temin etmektedir.

U L A Ő I M

Gebze'nin sosyo-ekonomik evrimi üzerinde etkili olan bir faktörde ulaşım üzerinde toplanmıştır. Böylece ekolojik zincirimizin en son halkasında yerine oturmuş ve zincir tamamlanmış olur. Bilindiği gibi Gebze'nin, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan Türkiye'nin en önemli karayollarından birinin üzerinde bulunması, yoğun bir trafik sirkülasyonuna sahip olmasının en açık nedenidir. Gebze'nin İzmît ve İstanbul ile ulaşımı karayolu ve demiryolu aracılığı ile sağlanmaktadır. Kara ve demiryolu ulaşımına son yıllarda Darıca -yalova arasında çalışan arabalı vapur seferleri de eklenmiştir. Gebze'nin Darıca'ya çok yakın olması sebebiyle deniz yolu ile ulaşımında kolaylaşmıştır.

Gebze ile tren istasyonu arasındaki uzaklık 2.5 km'dir. Gebze içinden istasyona trenlerin kalkış saatleri civarında otobüs kalkmaktadır. Gebze'den Haydarpaşa'ya yarım saatlik aralarla trenler kalkmaktadır. Fakat trenler rötarlî kalkması sebebiyle fazla tercih edilmemektedir. Gebze içinden Harem'e kalkan minibüslerle de ulaşım sağlanmaktadır. Bu yol daha çok tercih edilmektedir, çünkü bu yolla ulaşım daha çabuk olmaktadır. Gebze içinde ulaşım ise her mahalleye çalışan belediye otobüsleriyle sağlanmaktadır. Otobüs garajı tarihi külliye nin bulunduğu yerdedir, ve yedi tane otobüs durağından saat başları veya yarım saatte bir çeşitli semtlere otobüs kalkmaktadır.

Gebze'nin E-5 karayolu gibi önemli bir karayolu üzerinde oluşu sanayi tesislerinin burayı kuruluş yeri olarak seçmelerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Nitekim tesis yöneticileri ile yaptığımız anketler sırasında üretilen malların yurtiçi veya yurtdışına gönderilmesinde (özellikle Ortadoğu) aynı biçimde hammadde temininde bu karayolunun etkisinin çok büyük olduğunu belirtmişler ve üretilen malların yada hammaddenin taşınmasında karayolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Aynı biçimde çoğu tesis sahibi İstanbul'da

da oturduğu halde fabrikalarının Gebze'de olması ulaşımın çok kolay olması ve Gebze'nin lokasyonundan kaynaklanmaktadır. Bunun gibi göç olayınınbu yerleşme alanında çevresindekilere oranla daha fazla yaşanmasında ulaşımında küçümsenmeyecek oranda payı vardır. Anadolu'dan İstanbul'a uzanan kara ve demiryolu üzerinde Gebze'nin bir geçiş noktası olması önemini arttırmıştır. Ayrıca İstanbul ve İzmit'e çeşitli araçlar ile gitmek kolay olduğundan bu şehirlere çalışmak için gidenlerin sayısı çoktur. Böylece Gebze'nin sosyo-ekonomik evriminde ulaşımında birölçüde etkili olmuştur.

G E B Z E ' N İ N   K E N T S E L
P R O B L E M L E R İ

İnsan yaşamının yoğunlaştığı kentler nüfus artışıyerleşme ve sanayileşme,tüketim,ulaşım ve konuta yönelik çeşitli problemlerle karşı karşıyadır.

Kentlerdeki problemlerin başlıca kaynağı yoğun nüfus artışı sonucu oluşur.Populasyon gelişimine ait genel kurallara göre canlıların sayı olarak artışı belirli bir aşamada çok yavaşlamakta hatta durmaktadır."Dengeaşaması"adı verilen bu gelişim fazında sabit bir birey yoğunluğu meydana gelmektedir.Buna "Biyosönetik Denge" ismi verilir.Bu denge o yaşam birliğindeki türler tarafından korunur,bunun için"Otokontrol" veya "Kendi kendini ayarlamadan" söz edilir.Fakat bu kural insanlar için geçerli değildir.Çünkü insan popülasyonunun artımını engelleyen çevre direnci kırılmıştır.Dolayısı ile nüfus artışı katlanarak devam etmektedir.Bilindiği gibi Gebze 1965- 1970 yıllarından sonra doğal yolla nüfus artışına birde "göç"le gelenler eklenmiş ve nüfus katlanarak artmıştır.Nüfus artışının başladığı yıllarda sanayi tesislerininde bu bölgeye taşınması bu nüfusu emmiş ve belli bir süre için işsizlik sorunu ile karşı karşıya gelinmesi engellemiştir.Fakat nüfusun üslü çokluk şeklinde artması kentte varolan kentsel sektörün(sanayi,inşaat v,b) gereksinme duyduğu işgücünün ötesindedir.Bu durum şehirsal sektörün istihdam gücünü aşan çok sayıda işgücünün şehirlerde birikimine neden olmuştur.Bu birikim daha sonraları "marjinal sektör"dediğimiz bir sektörün sanayi ve hizmet sektörü yanında yer almasına neden olmuştur.Nitekim Gebze'de çalışan nüfusun % 18.2' lik bir kısmı serbest çalışma durumunda kalmış.Bunun içinde geçici işler grubunda yer alan "marjinal sektör" ağırlıktadır.Bugün belli bir işsizlik sorunu gündemdedir, ve acil olarak çözüm beklemektedir.Yoğun nüfus artışını önlemenin başlıca yolu(özellikle Gebze' gibi yoğun göç

olayının yaşandığı kentlerimizde) kırdan kente göçü engellemektedir. Bu nedenle de kırdaki itici faktörlerin ortadan kaldırılması yeniden cazip bir mekan haline getirilmesi gereklidir. Ayrıca özellikle gecekondular bölgelerinde geziçi ekipler kurarak "aile planlamasının" ailelere öğretilmesi gereklidir.

Gebze gibi büyük toprak sahipliliği ve sanayi yatırımlarının kent oluşumunda büyük paylarının bulunduğu kentlerimizde, örneğin bir büyük sanayinin yer seçimi, kentin ulaşım sistemini ve konut yer seçimini, büyük ölçüde etkilemektedir. Gebze kenti için düşünüldüğünde, toprakta mülkiyet ilişkileri ve sanayinin hızla toplulaşması niceliksel ve niteliksel açıdan aynı ölçekli benzer belediyelerle kıyaslandığında farklılık göstermektedir. Gebze kentinin ve çevresinin oluşumunda gözlenen belirgin özellikler şöyle özetlenebilir.

Özellikle 1970'lerden bugüne sanayinin oluşumu "toplulaşma" ve "yoğunlaşma" eğilimi göstermektedir. Diğer bir deyişle üretim yeri olarak Gebze ve çevresini seçen kuruluş sayısı artarken, kuruluş sanayide kendi içinde büyümekte, böylece ikili bir oluşum gözlenmektedir. Sanayi Kocaeli-İstanbul ana ulaşım aksı üzerinde dizelenmekte konut yer seçiminde sanayinin yer seçimine koşut bir biçimde, ana ulaşım aksına paralel gruplaşmalar biçiminde oluşmaktadır. Kent merkezinden çok "çalışan sanayi" ye yakınlık kriterine göre oluşan yerleşme alanları kent merkezi ile arasında boşluklar bırakarak dizelenmekte, buda belediye hizmetlerinin bu alanlara ulaştırılmasında güçlükler ve büyük maliyetler yaratmaktadır. Gebze'nin "Büyük İstanbul Metropolitan" alanı içinde bulunması Kocaeli ile İstanbul arasında gelecekte sanayinin müstakbel yerleşme alanı olarak gösterilmesi ve Organize Sanayi Bölgesinin bu alanda kurulmasının düşünülmesi, gerek sanayinin gerekse yerleşme alanlarının giderek daha girift bir oluşum içine gireceğini göstermektedir. Diğer bir deyiş-

le Gebze "gelecekte " bugün İstanbul'da yoğunlaşan kentsel sorunların ihraç edileceği alanların başında yer almaktadır.Tüm bu beklenen oluşumlar bugün yetersiz görünen altyapı ve hizmet arzını önemli ölçüde zorlayacaktır.Kentsel altyapı kavramı içine kentin fiziki ve sosyal yapısı girmektedir.Fiziki altyapı,yol,su,elektrik,kanalizasyon, ve haberleşme açısından oluşmaktadır.Sosyal altyapı içine "rekreasyon alanları,toplu kültürel kullanıma açılan alanlar (tiyatro,sinema),sağlık merkezleri,kreş,anaokulu,eğitim kurumları, eğlence yerleri,spor ve oyun alanları" girmektedir.

Gebze ölçeğinde yürütülen araştırma sonuçlarına göre,Gebze'nin temel altyapı sorunlarına karşı istemleri şöyledir.

Altyapı istemleri	%
Elektrik	31.5
Kentsel ulaşım	25.1
Kanalizasyon	16.3
Su	14.0
Yeşil alan	4.8
Paklama	8.3

MBBB-PEDAM'ın yaptığı bu çalışmada anlaşılacağı gibi,elektrik,ulaşım,kanalizasyon, ve su gibi vazgeçilmez altyapı gereksinmelerinin bu derecede yoğun oluşu paklama,yeşil alan gibi diğer

altyapı istemlerini ikinci plana itmiştir.Yaptığımız araştırmalarda da sanayi tesislerinde çoğunun altyapı sisteminden yoksun olduğu ortaya çıkmıştır.Bu tesisler atık maddelerini Gebze deresine göndermektedir.Yine çoğunun bacalarında arıtma ve filtre sistemlerinin olmayışı hava kirliliğininide arttırmaktadır.

Yoğun nüfus artışı ve sanayileşme sonucu kentleşme oranındaki artış konut sorununda beraberinde getirmiştir.Nitekim çoğu konutun ve sanayi tesisinin mevcut tarım alanları üzerinde inşa edilmesi bu açıdan önemli bir potansiyel kaybına neden olmaktadır.Aynı şekilde doğanın"akciğer" leri durumunda olan ormanlık alanların gerek inşaat malzemesi gerekse yerleşme ve sanayi tesislerine yer açmak amacıyla hızla tüketilmesi ilerde önemli sorunlar yaratacaktır.

Gebze'de konut sorununa yönelik veriler şöyle özetlenebilir. Konut sahipliliği oranı yüksek gözüksede bunlar altyapıdan yoksun düşük standartlı konutlardır ve konutların mekansal dağılımı oluşturulmaya çalışılan düzenli kentleşme çabalarını etkileyecek ağırlıktadır. Konut sorunu bireysel çabalarla çözülmektedir.Kamunun yönlendirici girişimciliği bugüne dek gerçekleştirilememiştir.Hızla konut sahibi olma isteğinin temelinde bir sosyal güvenlik gereksinimi yatmaktadır."göç"ederek kente geliste sürekli bir işi veya hiçbir gelir güvencesi olmayan kişi için kentte varlığını sürdürebilmesinin ilk koşulu bir konuta sahip olmaktır.Arsa ve konut birçok yerleşmede olduğu gibi spekülatif ve yapsatçı hareketlerin konusu olmakta dolayısı ile Gebze'ye gelen kişi bu grupların kazanç kaynağı olmaktadır.Bu konuda İmar ve İskanBakanlığına bağlı bir kuruluş olan BİNPB(Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu)'nün hazırladığı raporda şöyle denilmektedir." İstanbul' la ilgili sanayi yerleşme taleplerine cevap vermek üzere Gebze Organize Sanayi Bölgesi " vardır.

Ancak buralardada sanayiye bağlı olarak meydana gelecek kentleşmeyi kontrol altına alabilmek ve düzenli maliyeti yüksek olmayan bir kentleşme sağlayabilmek içinde tedbirler gerekmektedir. Bu amaçla Organize Sanayi bölgesi içersinde 95 hektarlık alan konut alanına ayrılmıştır.

Gebze kenti özellikle Ankara ve İstanbul ana ulaşım yolunun üzerinde olması nedeniyle yoğun bir trafik sirkülasyonuna tanık olmakta ve kent içinde otobüs minibüs terminal alanları ile kamyon otoparkları sorun yaratmaktadır. Aralarında boşluklar bırakarakoluşan yerleşim alanları arasında ulaşımın sağlanmasının ve bunun devamlılığı ivedi çözüm bekleyen sorunların başında gelmektedir.

Kentlerdeki "tüketimin değerlendirilmesi ve tüketicinin korunması" kent yaşamının getirdiği bir sorun olduğundan bu konu üzerinde durmadan edemedik. Konuyla ilgili olarak aşağıdaki tablolara bakabiliriz.

Günlük gıda alımı	%
Mahalle bakkalından	79.3
İş yerindeki tüketim kooperatifinden	1.9
Gebze merkezinden	17.1
Diğer	1.7

Gebze'de aylık-haftalık gıda alımı	%
Gebze merkezinden	5.1
Gebze dışı merkezden	0.9
Pazardan	87.0
Mahalle bakkalından	6.2
Diğer	0.8

Gebze'de gıda satın alımında ödeme biçimleri	%
Peşin	56.4
Veresiye	12.8
Bazısı peşin bazısı veresiye	30.8

Gebze'de semt pazarına gitme oranı	%
Gidenler	95.7
Gitmeyenler	3.8

Yukarıdaki tablolardan anlaşılacağı gibi günlük gıda alımında mahalle bakkalı ağırlıktadır.Çünkü günlük ilişkilerde gerek "mal alımındaki yoğunluk" gerekse sağladığı ödeme kolaylığı nedeniyle küçümsenmeyecek bir işleve sahiptir.Bu ise tüketicilerin korunmasına yönelik politikaların oluşturulmasında gözden kaçırılmaması gereken önemli bir olgudur.Semt pazarları ise fiyat düşüklüğü,mal çeşitliliği, taze gıda maddesi bulma olanağı ve değişik türden malların bir arada oluşu nedeniyle özellikle aylık vahaftalık alımlarda haklı olarak tercih edilmektedir.Yine gıda alımında bugün karşılaşılan en önemli sorun "pahalılık" tır.Gerçi Gebze İstanbul'a göre daha ucuzsada yinede fiyat artışlarından şikayet edilmektedir.Bu konuda karşılaşılan sorunlar şöyledir.

Alışverişte karşılaşılan sorunlar	%
Pahalılık	84.0
Kalite düşüklüğü	2.8
Malın bulunmaması	3.2
Denetimin olmayışı	3.2
Uzaklık	0.9
Taksitle almama	0.2
Diğer	5.7

Bugün Gebze'de nüfusun büyük bir bölümünü "sanayide çalışanlar" ve aileleri oluşturmaktadır. Buna göre "gebze sanayi işçisinin yaşadığı bir kenttir" diyebiliriz. Bununla birlikte sekiz saatlik çalışma süresi dışında kalan vekişinin kendini yeniden sağlıklı çalışabilir düzeye getirebilmesi ve yeniden üretebilmesi için gerekli olan zamanda dinlenmesi çeşitli kültür eğitim ve sosyal hizmetlerdende yararlanması gerekir. Ancak bu durum Gebze ölçeğinde yeterli düzeye çıkmamıştır.

GEBZE'NİN KENTSEL PROBLEMLERİNİN
ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK
ÖNERİLER

Bu bölüm içersinde nüfus artışı, kentsel planlama, altyapı ve çevre kirliliğini kapsayacak öneriler üzerinde durulacaktır.

Nüfus artışı 1965'lerden itibaren Gebze'de yaşanan en önemli sorunlardan biridir. Gebze'nin nüfusu doğal yolla artarken buna göç yolu ile gelenlerin eklenmesiyle nüfus dahada artmıştır. Sonuçta nüfus katlamalı bir şekilde artmaktadır. İstanbul'a olan yoğun nüfus akımını engellemek için Gebze ön plana çıkarılmıştır. Ancak bugün İstanbul'un karşılaştığı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu bakımdan herşeyden önce kırdan kente olan yoğun nüfus akımının engellenmesi ve kırların tekrar çekici yerleşmeler haline getirilmesi zorunludur. Ayrıca bugün Gebze'ye göç yolu ile gelip yerleşmiş olan kır insanına aile planlamasının mutlaka öğretilmesi gereklidir.

Gebze'deki en önemli sorunlardan olan düşük standartlı yapılar ve çevredeki sanayi tesislerinin neden olduğu çevre kirliliğidir. Yaptığımız araştırmalarda gerek tesislerin gerekse çoğu konutların kanalizasyon sisteminden yoksun oldukları anlaşılmıştır. Bu bakımdan mutlaka kanalizasyon sisteminin geliştirilmesi ve atıksuların arıtılması şarttır. Ayrıca sanayi tesislerinin hemen hepsinden çıkan atmosfer pollütantlarının miktarı filtreler, çökelticiler, emiciler, santrifüj cihazları, katalitik üniteler gibi cihazlarla azaltılmalı veya yok edilmelidir. Aynı zamanda imar planları içersinde "gecekondu önleme ve islah bölgelerine yönelik çalışmalar yapılmalı, yeni yerleşme alanları tesbit edilerek bu alanla ilgili çalışmalarda başlatılmalıdır. Yine yerleşme alanlarının donatımı ve kentsel arsa üretme olanakları araştırılmalıdır. Kent arazisinin yeni yerleşmelere uygun kesimlerinin kamulaştırılması olanakları sağlanmalı ve arazi değer artışı doğrudan doğruya topluma mal edilmelidir. Kamulaştırılan arsa olanaklarının bir kısmında ağaçlandırma alanları hali-

ne getirilmelidir. Kentsel planlama kavramından genellikle "imar planları " anlaşılır.Ancak imar planları tek tip seçeneksiz ve esneklikten uzak bir yapıda üretilmekte ekonomik ve toplumsal koşulların hızla değişmesine karşın durağan bir yapı göstermekte ve kısa sürede geçerliliğini yitirmektedir.Bu nedenle plan aktif ve dinamik olmalı ve Gebze yerleşmesinin çevre yerleşmelerle ilişkisini doğru kuran bir plan olmalı ve hızlı gelişmeyi yakalamalıdır.İmar planları altyapı planları ile birlikte değerlendirilmeye sokulmalı ve bütünlük sağlanmalıdır.Altıyapı yatırımları hazırlanan imar planının hayata geçirilmesinde en önemli araçlardan biridir.Başlangıçta çizdiğimiz genel çerçeveye paralel olarak altyapı yatırımlarının kentleşmeye ilişkin diğer politikalarla çok sıkı bağı vardır.Örneğin,arsa ve konut politikası planlama stratejisi gibi temel konularda alınan kararlarla altyapı politikasının beraberce düşünülmesi gereklidir.Bu amaçla imar planı hazırlanıncaya kadar öncelikle eldeki kaynaklar ve altyapıya yönelik kent halkı istemleri arasında denge kurabilen bir öncelikler programı hazırlanmalıdır.Bu nedenle günlük istemler programı kapsamına alınmalı zaman içinde dinamik bir plan anlayışı oturtulmalıdır.

S O N U Ğ

Gebze Kocaeli iline bağlı bir ilçedir. Ancak Gebze Kocaeli'inden çok İstanbul metropolitan alanı içine girmekte ve İstanbul'a yönelen fazla nüfusu çekerek bu iki kent arasında nüfus akışını önleyen bir baraj olarak görev yapmaktadır. Yörede 1935-1985 yılları arasındaki nüfus sayımı sonuçlarına göre, İzmit nüfusu 3.8 kat artarken Gebze nüfusu 5.7 kat artmıştır. Halihazırda Gebze'de kırsal nüfus % 50 dolayındadır. (Gebze'ye bağlı çevre köyler sebebiyle de) Ancak nüfus artışının gerekse dağılımının ana nedeni endüstrilerde çalışan işçi ve ailelerinin kırsal bölgelerdeki ucuz arazilerde yerleşiminden kaynaklandığı gözden kaçırılmamalıdır. Gebze merkezine giderek eklenen bu yeni yerleşim alanları sayesinde Gebze giderek büyümüş ve genişlemiştir. Gebze'de nüfus artışları endüstrileşmeye paralel olarak 1965'lerden sonra hızlanmaya başlamıştır ve nüfus artış oranı 1965- 1970 yılları arasında % 102.5 gibi oldukça yüksek bir rakkama ulaşmıştır. Yöredeki diğer yerleşim merkezlerinden farklı olan bu durum Gebze'nin İstanbul metropolitanından etkilenmesinden kaynaklanmaktadır. Lojistik eğri yöntemi kullanılarak Gebze ve diğer yerleşim merkezleri için İTÜ (1983) tarafından yapılan gelecekteki nüfus tahminleri Tablo 2 'de gösterilmiştir. Buna göre 2000'li yıllarda Gebze nüfusunun 300.000'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

1965 yıllarından itibaren teşvik olanaklarından yararlanarak çeşitli sanayi kollarının Çayırova-Gebze kesiminde yoğunlaşması bu bölgeye büyük bir canlılık ve beraberinde yeni iş olanakları getirmiştir ve İstanbul üzerindeki ağır baskıyı büyük ölçüde azaltmıştır. Göç yolu ile gelenlerin İstanbul'a gitmeden bu bölge üzerinde yerleşmelerini sağlamıştır. Bugün çeşitli sanayi kollarının % 73'ü 100-600 arasında değişen sayıda işçi çalıştırmaktadır. Gelecek yıllarda endüstriyel gelişimin ara mal üreten gıda, kağıt, metal ürünleri ve

TABLO 2 Yöredeki Nüfus Tahminleri Özeti (bin olarak)

Kuzey Bölgesi	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Gebze	84.5	116.5	170.0	227.5	280.0	321.0
Hereke	12.5	15.0	17.5	21.0	25.0	26.5
Yarımca	19.0	29.0	39.0	48.0	56.0	61.5
Tütünciftlik	47.0	27.0	38.0	47.0	54.5	59.0
Topallar	7.0	10.5	17.0	26.0	41.0	64.0
Derince	67.0	117.0	164.5	204.0	232.5	248.0
İzmit	192.5	230.0	261.0	286.0	305.5	319.5
TOPLAM	399.5	545.0	707.0	859.5	994.5	1099.5
Doğu Bölgesi						
Kullar	5.0	7.5	11.0	16.5	24.5	36.5
Köseköy	5.5	9.0	14.5	23.5	38.5	62.0
Yuvacık	4.5	5.5	6.5	7.5	8.5	10.0
Diğ. Alanlar	8.5	9.5	10.5	12.0	13.0	15.0
TOPLAM	23.5	31.5	42.5	59.5	84.5	123.5
Güney Bölgesi						
Bahçecik	8.0	9.0	10.0	11.0	12.0	13.5
İhsaniye	7.0	9.0	11.5	14.0	18.0	22.5
Gölcük	46.0	57.0	64.0	69.5	73.0	75.5
Değirmendere	13.0	16.0	18.5	20.0	24.5	28.5
Karamürsel	28.5	31.5	36.0	40.5	45.0	49.5
TOPLAM	102.5	122.5	140.0	155.0	172.5	189.5
KÖRFEZ TOPLAM	525.5	699.0	889.5	1074.0	1251.5	1412.5

ve kimya yan sanayinde yoğunlaşacağı, ana mal üreten kuruluşların halihazır üretim düzenlerini sürdürecekleri tahmin edilmektedir. Özellikle Gebze Organize Sanayi Bölgesinin kurulması ve faaliyete geçmesiyle planlı vetoplu sanayinin yürütülmesi Gebze'nin ekonomik açıdan kalkınması üzerinde olumlu bir rol oynayacaktır. Ayrıca yöredeki gelişigüzel endüstrileşmeden kaynaklanan çevre sorunlarının kontrol ve önlenmesinde yapıcı bir yaklaşımdır. Bölgeden çıkacak katı, sıvı ve gaz atıkların çevreye etkilerinin en aza indirilmesi açısından alınacak önlemlerin dağınık vekontrolsüz olarak yerleşmiş çok sayıda endüstriye göre çok daha kolaylıkla uygulanacağı ve denetlenebileceği açıktır.

Gebze'deki yerleşim durumu incelendiğinde, endüstrilerle iç içe, plansız ve kontrolsüz bir yerleşim durumu göze çarpmakta ve bu çarpık yerleşim düzeninin çevre sağlığında tehdit eden çeşitli sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu açıdan kurulması planlanan Gebze Organize Sanayi Bölgesinin güneyinde Gebze tarafında 95 hektarlık bir alanda yer alacak ve 40.000 kişiyi barındıracak toplu konut alanının çok önemli olduğu vurgulanabilir. Konut alanı sanayi bölgesinden Fatih Köprüsü çevreyolu ile ayrılmakta ve Gebze merkezi ile arasında oluşturulan orman alanı ile yeşil bir kuşak içinde kalmaktadır. Ayrıca belediye tarafından hazırlanan İmar Planlarında gecekondü önleme projeleri, kamu arazilerinin toplulaştırılması ve toplu konut projelerine mutlak yer verilmeli ve uygulamaya geçilmelidir.

Gebze'nin kent özelliğini kazanması yakın yıllara dayanır. (1965-1970 sonrası) buna karşılık kentleşme oranı çok yüksektir. Bu bakımdan bugün varolan ve ileride daha da büyüyecek sorunlara şimdiden akılcı ve planlı bir biçimde yaklaşmak şarttır.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- ÇEPEL, N. (1983): Genel Ekoloji. İ.Ü. Orman Fak.
- GÖKNİL, G. (1962): Gebze Kasabası Ve Karakteristik Özellikleri
İ.Ü. Coğrafya Enst. Mezuniyet Tezi
- KIŞLALIOĞLU, M. - BERKES, F. (1985): Ekoloji Ve Çevre Bilimleri
Brock Üniversitesi. Kanada
- MARMARA BOĞAZLAR BELEDİYELERİ BİRLİĞİ (1979): Gebze Belediyesi
Araştırma Raporu.
- SERGÜN, Ü. (1986): Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme.
İ.Ü. Edebiyat Fak.
- TUNÇDİLEK, N. (1978): Türkiye'de Kır Potansiyeli Ve Sorunları
İ.Ü. Coğrafya Enst.
- TUNÇDİLEK, N. (1985): Ekosistemlerin Evrimi. İ.Ü. Deniz Bilimleri
Ve Coğrafya Enst. Bülten, Cilt:2, Sayı:2
- TUNÇDİLEK, N. (1986): Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi. İ.Ü. Deniz
Bilimleri Ve Coğrafya Enst.
- TÜBİTAK KİMYA BÖLÜMÜ ARAŞTIRMA PROJESİ (1983): Gebze Organize
Sanayi Bölgesi
- TÜMERTEKİN, E. (1965): Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması. İ.Ü. Coğrafya Enst.
- TÜMERTEKİN, E. (1973): Türkiye'de Şehirleşme Ve Şehirsel Fonksiyonlar. İ.Ü. Coğrafya Enst.
- TÜMERTEKİN, E. (1982): Ekonomik Coğrafya. İ.Ü. Edebiyat Fak.
- TÜRKİYE TİCARET VE SANAYİ ODASI (1976): Gebze Organize Sanayi
Bölgesi